

İNSAN
HAKLARI
EYLEM
PLANI

Özgür Birey, Güçlü Toplum;
Daha Demokratik Bir TÜRKİYE

İNSAN HAKLARI EYLEM PLANI

Özgür Birey, Güçlü Toplum;
Daha Demokratik Bir TÜRKİYE

Mart 2021

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
I. TEMEL İLKELER	14
II. AMAÇLAR	16

III. AMAÇ, HEDEF VE FAALİYETLER 18

1. AMAÇ: DAHA GÜÇLÜ BİR İNSAN HAKLARI KORUMA SİSTEMİ	19
2. AMAÇ: YARGI BAĞIMSIZLIĞI VE ADİL YARGILANMA HAKKININ GÜÇLENDİRİLMESİ	27
3. AMAÇ: HUKUKİ ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK VE ŞEFFAFLIK	37
4. AMAÇ: İFADE, ÖRGÜTLENME VE DİN ÖZGÜRLÜKLERİNİN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ	51
5. AMAÇ: KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ	61
6. AMAÇ: KİŞİNİN MADDİ VE MANEVİ BÜTÜNLÜĞÜ İLE ÖZEL HAYATININ GÜVENCE ALTINA ALINMASI	67
7. AMAÇ: MÜLKİYET HAKKININ DAHA ETKİN KORUNMASI	81
8. AMAÇ: KIRILGAN KESİMLERİN KORUNMASI VE TOPLUMSAL REFAHIN GÜÇLENDİRİLMESİ	89
9. AMAÇ: İNSAN HAKLARI KONUSUNDA ÜST DÜZEY İDARİ VE TOPLUMSAL FARKINDALIK	105

IV. BÜTÇE	119
V. İZLEME, RAPORLAMA VE DEĞERLENDİRME	120
VI. PAYDAŞ KATILIMI VE HAZIRLIK İNDEKSİ	122

GİRİŞ

İnsanlık, çağlar boyunca zengin bir hak ve özgürlükler sistematiği geliştirmiş; insan hakları kavramı da, çeşitli medeniyetlerden devraldığı nazari ve tatbiki birikimiyle günümüze kadar ulaşmıştır. İnsanlık tarihi insanın var olma, hak ve özgürlüklerini koruma mücadelesinin de tarihidir. Bu mücadeleyle şekillenen hukuk ve siyaset tarihi, günümüz toplumlarına insan hakları kavramını armağan etmiştir.

En yaygın tanımıyla insan hakları, insanın sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu haklardır. Bu tanım, insan haklarını hem evrensel bir konuma yükseltmekte hem de hukukun temel zemini haline getirmektedir. Dolayısıyla günümüz hukuk düzenleri, insan haklarını bahşeden değil, insan haklarına dayanan bir kurallar sistemi oluşturmak durumundadır. Hak ve özgürlükler lütufla doğmadığı gibi, bir lütufl olarak da korunamaz.

İnsan olmak nedeniyle sahip olunan haklar, hukuk devletinin varlık sebebidir. Hukuk devletinin ahlaki özü ve meşruiyeti evrensel nitelikteki değerler ile hak ve özgürlük perspektifinde yatmaktadır. Anayasalı devlete anayasal devlet niteliği kazandıran, kanun devletini hukuk devletine dönüştüren öz de budur. Kanunun üstünlüğünü hukukun üstünlüğüne çeviren, hukuk devletine ayırıcı vasfını veren de yine hak ve özgürlük anlayışıdır.

Bu çerçevede hukuk devleti, doğası ve tanımı gereği temeline insan haklarını koymaktadır. Bu temel üzerinde yükselen tüm kamusal faaliyetlerde insan onuru, devlet yönetiminin doğruluğunu ve hukuk kurallarının adalete uygunluğunu ölçmenin en temel aracı olacaktır. Mevzuat çalışmalarının gerisindeki motivasyon, yürütme faaliyetine ayna tutan hakikat ve yargıya güveni sağlayan mihenk, insan onurudur. İnsanı, insan olma onurunu, insanın doğuştan gelen haklarını merkezine almayan her görüş, her politika ve her sistem noksan ve malul olacaktır.

Farklılıklar zemininde toplumsal uzlaş, başkalarının haklarına saygı, hukuk önünde eşitlik gibi ilkeler insanlığın büyük bedeller ödeyerek modern hukuk düzenlerine kazandırdığı evrensel değerlerdir. Bu değerler aynı zamanda demokrasinin içini dolduran bir işlev görmekte, kimsenin insan haklarını ortadan kaldırma özgürlüğüne ya da özgürlükleri yok etme hakkına sahip olmadığı bir eşik de belirlemektedir.

Kuşkusuz, insanın nasıl inanacağı, nasıl düşünceceği, nasıl giyineceği, nasıl görüneceği, kısaca nasıl yaşayacağı münhasıran insana ait bir tercihtir. Toplumunu “seçkinler” eliyle geliştirilmiş buyruklar etrafında şekillendiren anti-demokratik devletlerin tam aksine, demokratik hukuk devleti tek doğru anlayışının reddine dayanır. Çoğulcu bir anlayışı temel alan hukuk devleti; hukuku, sadece belli bir gruba imtiyaz tanıyan bir araç olmaktan çıkarıp, herkese eşit ve adil bir anlayışla sunan devlettir.

Bu bağlamda Türkiye, Anayasada belirtilen vasıflarına uygun yönetim anlayışıyla Cumhuriyetin 100. yılını karşılamaya hazırlanmaktadır. Evrensel değerleri, toplumsal talep ve beklentilerle bütünleştiren devlet politikası, insan hakları olgusunu da demokratik bir meşruiyet temelinde gerçekleştirmektedir.

Şu halde, insanda hak olarak tebarüz eden her özgürlük, devlete demokrasinin bir gereği olarak dönmektedir. Devletin ödevi, hak ve özgürlükleri korumak ve geliştirmek; demokratik sistemi insan hakları ekseninde güçlendirmektedir. Hukuk, özgürlükler hedefinin pusulası, eşitliğin güvencesidir.

Kamu hizmetlerinin cinsiyet, ırk, renk, dil, din, mezhep, siyasi düşünce, felsefi inanç, servet veya herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmasının teminatı da yine hukuktur. İnsanların bir ülkede birlikte yaşama iradesinin somut tezahürü olan

devlet, bu hukuku korumak ve geliştirmekle yükümlüdür. Bu nedenle, hiçbir kamu görevi, insan haklarını ihmal veya ihlal ederek yerine getirilemeyecektir. Bunun için, insan hakları anlayışı mevzuata ve uygulamaya egemen olmalı, yargısal işleyiş de her aşamada bu anlayışla sürdürülmelidir.

İnsan haklarını koruyup geliştirmenin güvencesi olan yargı, adil kararı, makul sürede verebildiği ölçüde toplumun adalet duygusunu tatmin edecektir. Adil yargılanma hakkı, sadece duruşma salonundaki tarafların tatmini için değil, toplumun yargıya güveninin tesisi için de olmazsa olmaz bir ilkedir.

Mecelle'de "Usul esasa mukaddemdir." şeklinde ifade edilen kadim ilkenin hukuk düzenimize hatırlattığı gerçek, doğru karara ancak doğru yöntemle ulaşılabileceğidir. Yargılama yöntemini kuran ve ortaya koyan mevzuatımız, adil yargılanmayı sağlayacak usulî güvenceleri içermek ve değişen şartlara göre geliştirmek durumundadır.

Günümüzde Evrensel Bildirge, sözleşmeler ve Anayasa ile somutlaşan insan hakları müktesebatı, hak ve özgürlükler yanında sorumluluklar da ihtiva etmektedir¹. Bu anlayış doğrultusunda hak öznesi ve özgürlükler sahibi olan kişinin ilk muhatabından başlamak üzere giderek genişleyen sorumlulukları da söz konusudur. Dolayısıyla doğuştan kazanıldığı kabul edilen özgürlüklerin de "başkasına zarar vermeme" yükümlülüğü ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

İnsan Hakları Eylem Planı, bu arka plan ve çerçeve doğrultusunda amaçlar belirlemiş, hedefler koymuş ve faaliyetler öngörmüştür. Belgenin çıkış noktası, insanın maddi ve manevi varlığı ile onur ve saygınlığını devletin bütün kurum ve kuruluşlarıyla tüm işlem ve eylemlerinde koruma yükümlülüğüdür.

"İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın!" düsturunda ifadesini bulan bu yükümlülük, devletin varlık sebebini de bir kez daha teyit ve tekrar etmektedir. Herkesin hukuk karşısında eşit, onurlu ve saygın bireyler olarak haklarının korunması demokratik devletin temel göstergesidir.

1 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (md.29); "Bireyin topluluk karşısındaki ödevlerinden" söz ederken, Anayasa (md.12) da; "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder," şeklinde bir düzenlemeyle bu konuya temas etmektedir.

“

İnsan Hakları Eylem Planı'nın çıkış noktası, insanın maddi ve manevi varlığı ile onur ve saygınlığını devletin bütün kurum ve kuruluşlarıyla tüm işlem ve eylemlerinde koruma yükümlülüğüdür.

“İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın!” düsturunda ifadesini bulan bu yükümlülük, devletin varlık sebebini de bir kez daha teyit ve tekrar etmektedir. ”

Eylem Planı, bu göstergelyi daha belirgin kılacak faaliyetlerle hukuk devleti ilkesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

2002 yılından itibaren kesintisiz şekilde sürdürülen reform iradesi, insan hakları alanındaki yasal değişikliklerle somut biçimde ortaya konulmuştur. Hukukun evrensel ilkelerinden biri olan masumiyet karinesi, bu süreçte yargılama makamlarının her aşamada dikkate alması gereken asli bir değer olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, özellikle son dönemde kişisel verilerin korunmasına ve lekelenme hakkının güvence altına alınmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Yine, özellikle ceza adaleti alanında önemli reformlar Yargı Reformu Strateji Belgesi kapsamında hayata geçirilmiştir. Söz konusu değişikliklerle ifade özgürlüğü güçlendirilmiş, hak arama yolları genişletilmiş, soruşturma evresinde tutuklama süresi sınırlandırılmış ve seri muhakeme, basit yargılama, e-duruşma gibi yeni, sade ve hızlandırıcı usuller ihdas edilmiştir.

Eylem Planı yargı reformunun arkasındaki reform ve ilerleme iradesine dayanmakta; kapsamı ise bütün adli ve idari faaliyetleri içine almaktadır. Belge, uygulamadaki sorunların çözümüne yönelik üst düzey bir farkındalık ve güçlü bir koruma sisteminin oluşturulmasını öngörmektedir.

Ayrıca, detaylı bir mevzuat taramasıyla hak ve özgürlükler alanını genişletici değişikliklerin yanında, kamu hizmetlerinin erişilebilir, hesap verilebilir, eşit, şeffaf ve adil bir şekilde sunulması da hedeflenmektedir. Böylece, insan hak ve özgürlüklerine ilişkin standartlar yükseltilecek, bunun doğal sonucu olarak demokrasinin vatandaş memnuniyeti odaklı güçlenme süreci yeni bir ivme kazanacaktır.

Aynı şekilde, bir yandan e-devlet projesi ile kamunun dijital dönüşümü başarılı bir şekilde sağlanırken, diğer yandan bu dönüşümle uyumlu olarak, siyasi katılım imkânları artırılacaktır. Bu çerçevede yeni bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden dijital müzakere yöntemleri geliştirilecektir.

Bu özellikleri çerçevesinde Belge'nin arka planına bakıldığında insan hakları hukukunun evrensel standartları öne çıkmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) içtihatları ve Avrupa Birliği müktesebatı da söz konusu insan

hakları hukukuna ilişkin standartları sürekli yükselten bölgesel düzeyde uluslararası enstrümanlardır.

Türkiye Cumhuriyeti; güçlü ülke, ileri demokrasi yolunu temel bir hedef olarak belirlemiş, hukuk sistemini bu temel üzerine bina etmiştir. Bu bağlamda, Anayasa'nın 90'ıncı maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler iç hukukun bir parçası haline getirilmiştir. Yine, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylaması sonucunda Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla temel hak ve özgürlüklerin, ulusal düzeyde denetim ve korunmasından sorumlu kılınmıştır.

Ayrıca, 24 Şubat 2014 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı" ile reform iradesinin yansıması olarak esaslı mevzuat değişiklikleri, kurumsal kapasite geliştirilmesi ve eğitim faaliyetleri düzenlenmesi yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Aynı şekilde, sürdürülebilir insan hakları politikasının bir yansıması olarak, yeni bir insan hakları eylem planı hazırlanmasını öngören taahhütler, 30 Mayıs 2019 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından kamuoyuna açıklanan Yargı Reformu Strateji Belgesi² ile 11'inci Kalkınma Planı³ (2019-2023) gibi temel politika belgelerinde ifade edilmiştir.

Eylem Planı'nda, normatif hak ve özgürlükler kataloğunun sınırlarını aşan nitelikte geniş bir güvence sistematiği sayesinde, uluslararası sözleşmelerin koruma mekanizmalarınca üretilen uygulamaların ortaya koymuş olduğu hak ve özgürlükler perspektifi derinleştirilmiştir. Çağın dinamikleri ile birlikte toplumun ihtiyaç ve beklentilerini de dikkate alan Eylem Planı, klasik haklar doktrininin sınırlı çerçevesinin dışına taşan daha geniş bir vizyon ortaya koymuştur. Temel haklar kataloğunu, dinamik bir alan olarak telakki eden bu perspektif, özellikle yeni hak taleplerini yorumlayan AİHM içtihatlarını da göz önünde bulundurmıştır.

Böyle bir arka plana dayanan Eylem Planı, insan haklarına ilişkin bütün güvenceler ve koruma mekanizmalarının geliştirilmesini toplumun tamamını ilgilendiren bir konu olarak gören anlayışla hazırlanmıştır. Ağırıklı biçimde medeni ve siyasi haklara ilişkin bir güvence ve koruma

2 Yargı Reformu Strateji Belgesine erişim için; <http://www.sgb.adalet.gov.tr>

3 11. Kalkınma Planına erişim için; <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

mekanizması geliştirmiş olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sınırlarını aşan Eylem Planı'nın hazırlık süreci, bu anlayışı yansıtabilecek zenginlikte bir katılımcılıkla ilerlemiştir. Bu doğrultuda, Belge'de yer alan her bir hedef ve faaliyet alanına ilişkin tüm paydaşların görüş ve önerileri dikkate alınmıştır. Böylece hazırlık süreci, toplumsal taleplere duyarlılık ve etkin katılımcılık ilkeleri temelinde planlanmış ve yürütülmüştür.

Belge'nin ulusal ölçekli referans çerçevesine, insan hakları odağında dikkate alınması gereken mevzuat birikimi öncelikle dâhil edilmiştir. Yine bu bağlamda Anayasa Mahkemesi ile yüksek yargı organlarının kararları göz önünde bulundurulmuştur. Kurumsal tavsiye veya kararlar kapsamında, Kamu Denetçiliği Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun raporları Eylem Planı'nda dikkate alınmıştır.

Belge'nin hazırlık sürecinde Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere yüksek mahkemeler ile yargı mercilerinin temsilcileriyle yapılan toplantı ve çalıştaylar ile uygulamaya yansıyan sorunlar ve bunları önlemeye yönelik görüşler tespit edilmiştir.

Aynı şekilde, hukuk fakültesi dekanları, baro başkanları, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, yargı mensupları ve kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri bir araya gelmiş ve bu kapsamda oluşturulan altı ayrı çalışma grubu⁴ ile mevzuat ve uygulamadan kaynaklı sorunlar ve çözüm önerileri ortak akılla belirlenmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının sürece katılımına özel bir önem verilmiş, insan hakları örgütlerinin görüş ve önerileri Belge'ye yansıtılmıştır. Bu minvalde gazeteciler, yazar ve akademisyenler, iş ve çalışma dünyasının temsilcileri, sendikalar, gayrimüslim cemaat temsilcileri ile vakıfları gibi toplumun tüm kesimleriyle toplantılar yapılmış, görüş, öneri ve beklentileri alınmıştır.

Süreç içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Adalet Komisyonu ile toplantılar yapılmış, ayrıca bütün bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla görüşmeler yapılmak

4 1-Yaşam Hakkı, Kötü Muamele ve Etkili Soruşturma 2-Özgürlük ve Güvenlik Hakkı 3-Adil Yargılanma 4-Özel Hayat, İfade, Din ve Vicdan Özgürlüğü 5-Mülkiyet Hakkı 6-Çalışma Hayatı ve Sendikal Örgütlenme.

suretiyle dile getirilen eleştiri, görüş ve tavsiyelere yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Ulusal düzeyde insan haklarına ilişkin öngörülebilir ve ölçülebilir nitelikteki maddi güvenceler ve koruma mekanizmalarını içeren Eylem Planı, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukukuna ilişkin müktesebat ve küresel siyasi dinamiği de dikkate almıştır. Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları başta olmak üzere, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın ilgili organ ve komitelerinin, rapor ve tavsiyeleri Belge'yi besleyen uluslararası kaynaklar olmuştur⁵. Bu kapsamda özellikle Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği temsilcileri ile de toplantılar düzenlenmiş ve görüşleri alınmıştır. Ayrıca, başka ülkelerin insan hakları eylem planı hazırlama sürecinde edindikleri tecrübelerden yararlanmak için ilgili ülke temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüldüğü üzere Eylem Planı, katılımcı ve şeffaf bir yöntemle hazırlanmış, farklı fikirler, farklı öneriler arasından üzerinde en geniş biçimde mutabakat sağlanan konular Belge'ye alınmıştır. Bu geniş istişare zemini ve çoğulcu anlayış, Eylem Planı'nın özünde yer alan reform iradesinin başariya ulaşması için de en büyük güvence olacaktır.

Belge'nin omurgasını oluşturan 11 temel ilke etrafında; 9 amaç, 50 hedef ve 393 faaliyet belirlenmiştir. İlgili amaç başlıkları altında belirlenen hedefler çerçevesinde öngörülen faaliyetler, somut biçimde 'ölçülebilir ve izlenebilir' nitelikte eylemler olarak düzenlenmiştir.

Belge'de amaç, hedef ve faaliyetlerin çerçevesi oluşturulurken, toplumsal talep ve ihtiyaçlar belirleyici rol oynamıştır. Faaliyet stratejisi; farkındalık, idari faaliyet ve mevzuat olmak üzere üç ayrı alana ilişkindir. Farkındalık artırma amacı doğrultusunda öngörülen faaliyetler, bizihi uygulama sorunlarını ortadan kaldırmaya odaklanmaktadır. İdari faaliyetler, hak ve özgürlükleri koruyan kurumsal mekanizmaları geliştirerek etkinleştirmeyi amaçlamaktadır. Mevzuata temas eden hususlarda ise

5 Söz konusu kaynaklara şu çıktılardan erişilmiştir: AiHM kararları, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları, AB İlerleme/Ülke Raporları, AB Demokrasi ve İnsan Hakları Eylem Planı (2020-2024), Venedik Komisyonu Görüşleri, Grevio Raporu, Greta Raporları, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) Raporları, BM Horizon 2030 Hedefleri, BM İnsan Hakları Mekanizmalarının Tavsiye ve Kararları, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Raporları, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR) raporları, CEDAW Sözleşmesi ve başka ülkelerin insan hakları eylem planı örnekleri.

toplumun ihtiyaçları ve vatandaş memnuniyeti odaklı değişiklikler öngörülmüştür.

Eylem Planı aynı zamanda uygulayıcılara yönelik yol haritasıdır, rehberdir. Kuşkusuz, hak ve özgürlükler alanında mevzuat değişiklikleri ne kadar güçlü olursa olsun, reformların başarısında belirleyici unsur iyi ve doğru uygulamadır. Dolayısıyla, İnsan Hakları Eylem Planı'nda ortaya konulan ilke ve yaklaşımların uygulamacılar tarafından benimsenmesi hayati önemi haizdir. Bu gerçekten hareketle Belge'de uygulamanın geliştirilmesine yönelik eğitim ve farkındalık faaliyetlerine geniş biçimde yer verilmiştir.

I. TEMEL İLKELER

Devletin tüm kurum ve kuruluşları, faaliyetlerini Anayasa ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmelerde güvence altına alınan ve aşağıda belirtilen ilkeleri esas alarak yerine getirir.

Sözleşme özgürlüğüne, hukuki güvenlik ilkesi ve kazanılmış hakların korunması prensibine aykırı olarak hiçbir şekilde müdahale edilemez.

06

Adli ve idari işleyiş; masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkı ve ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkelerini koruyan, gözetim ve güçlendiren bir yaklaşımı merkezine alır.

08

Hukuk devleti, hak ve özgürlükler ile adaletin teminatı olarak her alanda tahkim edilir.

10

Devlet, girişim ve çalışma hürriyetini rekabete dayalı serbest piyasa kuralları ile sosyal devlet ilkesi çerçevesinde korur ve geliştirir.

07

Hiç kimse eleştirisi veya düşünce açıklaması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

09

Haklarının ihlal edildiğini iddia eden herkes, etkili kanun yollarına zahmetsiz şekilde erişebilmelidir. Adalete erişim, hak ve özgürlüklere saygının merkezindedir.

11

II. AMAÇLAR

01

Daha Güçlü Bir
İnsan Hakları
Koruma
Sistemi

02

Yargı
Bağımsızlığı ve
Adil Yargılanma
Hakkının
Güçlendirilmesi

03

Hukuki
Öngörülebilirlik
ve Şeffaflık

04

İfade,
Örgütlenme
ve Din
Özgürlüklerinin
Korunması ve
Geliştirilmesi

05

Kişi Özgürlüğü
ve Güvenliğinin
Güçlendirilmesi

06

Kişinin Maddi ve Manevi Bütünlüğü ile Özel Hayatının Güvence Altına Alınması

07

Mülkiyet Hakkının Daha Etkin Korunması

08

Kırılgan Kesimlerin Korunması ve Toplumsal Refahın Güçlendirilmesi

09

İnsan Hakları Konusunda Üst Düzey İdari ve Toplumsal Farkındalık

III.
AMAÇ,
HEDEF VE
FAALİYETLER

1. AMAÇ:
DAHA GÜÇLÜ BİR
İNSAN HAKLARI
KORUMA SİSTEMİ

Hukukun evrensel ilkelerini uygulayan ve bu ilkelerle kendini sınırlayan hukuk devleti, insan hak ve özgürlüklerinin en büyük güvencesidir. Bu nedenle Eylem Planında ilk amaç, daha güçlü bir insan hakları koruma sistemi; ilk hedef de insan haklarına dayalı hukuk devleti anlayışının güçlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Bu amaç başlığı altında öngörülen faaliyetler, kesintisiz reform iradesiyle ülkemizin hukuk ve insan hakları standartlarını daha ileri taşımaya hedeflemektedir. Bu kapsamda Belge, Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmalarına hız vermek, tüm müzakere fasıllarında ilerleme kaydetmek ve siyasi engeller kalktığında fasılları hızla açabilmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Vize Serbestisi Diyalogunda karşılanması beklenen hususlara yönelik çalışmalara hız verileceğinin açıkça belirtilmesi de bunun bir göstergesidir.

Eylem Planında, hukuk devletinin tüm unsurlarıyla istikrar kazanması için güçlü, erişilebilir ve sonuç almaya elverişli bir insan hakları koruma sisteminin tesisi hedeflenmiştir.

Bilindiği üzere, demokrasi ve hukukun üstünlüğü doğrultusunda hak ve özgürlükleri güçlendirme yönünde gösterilen güçlü siyasi irade sonucunda, 2005 yılında AB katılım müzakerelerine resmen başlanmıştır. Türkiye, karşılıklı hak ve yükümlülük temelinde Avrupa Birliği katılım sürecinin gereklerini yerine getirirken, kendi toplumsal talep ve dinamiklerini de karşılayabilmek adına Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni de önemli bir referans olarak almıştır.

Reform vizyonu ile örtüşen söz konusu katılım politikası, birçok alanda mevzuat değişikliklerine,

yapısal dönüşümlere ve kurumsal kapasite geliştirilmesine imkân sağlamıştır. Bu nedenle, Birlik içindeki bazı ülkelerin sergilediği çifte standarda rağmen İnsan Hakları Eylem Planı, Türkiye'nin AB müktesebatı ile uyumlu olarak hak ve özgürlüklere ilişkin standartları yükseltme kararlılığını bir kez daha göstermektedir.

Ayrıca Eylem Planında, hukuk devletinin tüm unsurlarıyla istikrar kazanması için güçlü, erişilebilir ve sonuç almaya elverişli bir insan hakları koruma sisteminin tesisi hedeflenmiştir. Kabul etmek gerekir ki, ulusal ve uluslararası alanda etkin bir kurumsal yapılanmanın öngörülmediği insan hakları sistemi, temenni ve niyet bildiriminden öteye geçemeyecektir. Bu gerçek, ulusal ve uluslararası koruma kurumlarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Kurumsal yapılanmanın oluşturulması da başlı başına yeterli değildir, bunlar uygulamacılara sınırlar koymaya ve kişilere güven telkin etmeye elverişli olmalıdır.

İnsan hakları kurumlarının etkinliğini artırmak için bugüne kadar pek çok yasal düzenleme yapılmış ve yapısal bir dönüşüme imza atılmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının getirilmesi bu alandaki en köklü ve etkili düzenleme olmuştur. Bireysel başvuru üzerinden verilen kararlar yalnızca mağduriyetleri gidermemekte, aynı zamanda kamuda insan hakları anlayışının kökleşmesine vesile olmaktadır. Bu sistemin etkinliğini artırmak, bu sonuca katkı sunacak bir faaliyet olacaktır.

Aynı şekilde, kamusal alanda faaliyet gösteren insan hakları kurum ve kuruluşları⁶, kamu hizmetlerinin insan haklarına dayalı olarak işleminin temini açısından önemli işlevler görmektedir. Anayasal ve yasal değişikliklerle sistemimize dâhil edilen bu kurumların her biri, kişiler için yeni bir başvuru ve güvence imkânını da beraberinde getirmiştir.

Öbür yandan Belge'de, ceza infaz kurumlarında insan hakları denetimlerinin etkinliğinin artırılması da güçlü bir koruma sisteminin en önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir. İnfaz sistemi, ceza adaleti sisteminin son aşamasını içermektedir. Bu aşamadaki insan hakları karnesi, sistemin bütünü üzerinde fikir veren en sahici değerlendirme aracı olmaktadır. Bu nedenle, infaz işlem ve uygulamalarının insan hakları kurumlarının gözlem ve denetimine etkili bir şekilde açılması büyük önem taşımaktadır.

İnsan haklarına tam koruma sağlayacak bir infaz sistemi için bağımsız denetim kurumlarının varlığı, hem idare hem hükümlüler hem de hükümlü yakınları için ciddi bir teminattır. Bu düşünceden hareketle Belgenin

6 Kamu Denetçiliği Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, İnsan Hakları Tazminat Komisyonu, Kolluk Gözetim Komisyonu ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları.

uygulama döneminde, ceza infaz sistemi için yeni ve sivil bir denetim sistemi getirilmesi hedeflenmektedir. Bağımsızlık esaslı çerçevesinde kurulacak “Ceza İnfaz Kurumları İnsan Hakları İzleme Komisyonu”nda; barolar, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerden de temsilcilerin yer alması sağlanacaktır.

Bu bağlamda bir diğer önemli konu da, ilgili insan hakları kurumlarına yapılacak olan başvuru ya da şikâyet sisteminin etkinliğinin artırılması olacaktır. Bu kurumların vermiş oldukları karar, rapor ve görüşlerin kişisel veriler korunarak kamuoyunun açık erişimine sunulması da kurumsal etkinliğin ve farkındalığın artmasına imkân tanıyacaktır.

Eylem Planı'nın insan haklarını toplumsal bir olgu olarak kabul ettiğini gösteren yönlerinden biri de mağdur haklarını insan hakları koruma sistemi içinde mütalaa etmesidir. Günümüz ceza hukuku sistemlerinde, cezalandırıcı adalet anlayışından onarıcı adalet anlayışına geçiş doğrultusunda mağdurun toplum ve hukuk tarafından daha fazla korunmasını sağlayacak politikalar ağırlık kazanmıştır. Bu politikaların bir yansıması olarak, ceza hukukunun sosyal boyutuna ayrı bir önem verilmiş, çocuklara özgü yargılama sistemi ve adli sürece ilişkin destek modeli geliştirilmiştir. Belge, söz konusu mağdur odaklı adalet anlayışını daha ileri taşıyacak faaliyetler ihtiva etmektedir.

İnsan hakları koruma sisteminin etkinliğinin sürdürülebilmesi, kurumların işlerliğinin sağlanması ve hukuk devletinin tahkim edilmesi için Eylem Planı'nda, “Daha Güçlü Bir İnsan Hakları Koruma Sistemi” amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

1. AMAÇ: DAHA GÜÇLÜ BİR İNSAN HAKLARI KORUMA SİSTEMİ

İnsan Haklarına Dayalı Hukuk Devleti Anlayışının Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Hukukun üstünlüğü ile hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi için mevzuat ve uygulama düzenli olarak gözden geçirilecek ve gerekli tedbirler alınacaktır.
- b. Avrupa Birliği'ne üyelik süreci karşılıklı hak ve yükümlülükler çerçevesinde, ortaklık hukukunun yenilenme ihtiyaçları da gözetilerek kararlılıkla sürdürülecek, özellikle Vize Serbestisi Diyalogunda karşılanması beklenen hususlara yönelik çalışmalara hız verilecektir.
- c. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'ndan kurumlara gönderilen talep, değerlendirme ve tespitlerin hızlı ve etkin biçimde karşılanması sağlanacaktır.
- d. Bireysel başvuru sisteminin dokuz yıllık uygulaması değerlendirilecek ve etkinliği artırılacaktır.
- e. Demokratik katılımı güçlendirmek için siyasi partiler ve seçim mevzuatında gerekli değişiklikler yapılacaktır.

İnsan Hakları Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması

Faaliyetler

- a. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun yapısı, BM Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Statüsüne İlişkin İlkeler ile uyumlu hale getirilecek ve İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı akreditasyonu alması sağlanacaktır.
- b. Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kararları kişisel verilerin korunması suretiyle kamuoyunun erişimine açılacaktır.
- c. Kişisel Verileri Koruma Kurumu ile Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun etkinliği artırılacaktır.
- d. Kolluk görevlilerinin eylemlerine ilişkin şikâyet sisteminin etkili, hızlı ve şeffaf bir şekilde işlemesi amacıyla Kolluk Gözetim Komisyonu'nun etkinliği artırılacaktır.
- e. Uzun yargılamadan kaynaklı zararların Anayasa Mahkemesi'ne başvuruya gerek kalmaksızın İnsan Hakları Tazminat Komisyonu tarafından kısa sürede giderilmesi sağlanacaktır.
- f. İl ve ilçe insan hakları kurullarının yapısı güçlendirilerek etkinlikleri artırılacaktır.
- g. İnsan hakları kurumlarının ulusal ve uluslararası gelişmeleri yakından takip etmelerini ve kendi aralarında bilgi ve belge paylaşımını artırmak amacıyla yılda en az iki defa bir araya gelmeleri sağlanacak, ayrıca bu kurumların yüksek mahkemelerle işbirliği imkânları güçlendirilecektir.
- h. Ceza infaz kurumlarının denetimleri ile takibinin uluslararası standartlarda daha etkili bir şekilde yapılabilmesi amacıyla barolar, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerden de temsilcilerin katılımıyla bağımsız bir "Ceza İnfaz Kurumları İnsan Hakları İzleme Komisyonu" kurulacaktır.

- i. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları'nın etkinliğini artırmak amacıyla, kadın temsili de dikkate alınarak yapısı gözden geçirilecek, bu kurullara adliye, nakil aracı ve hastane gibi kurum dışındaki tutulma yerleri ve koşullarını da inceleme yetkisi verilecektir.
- j. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları'nın hazırladığı dönemsel raporlar, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve ilgili infaz hâkimliğine de gönderilecektir.
- k. Denetimli serbestlik hizmetlerinin kurumlararası işbirliğiyle insan hakları temelinde geliştirilmesi ve yürütülmesi ile yükümlülerin topluma entegrasyonlarının daha etkin bir şekilde sağlanmasına yönelik politikalar oluşturulması amacıyla "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Danışma Kurulu" yeniden yapılandırılacaktır.

Mağdur Haklarının Korunması

Faaliyetler

- a. Çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar başta olmak üzere suç mağdurlarına yönelik psiko-sosyal destek ve bilgilendirme gibi hizmetlerin etkinliği artırılacaktır.
- b. Çocukların ve suç mağdurlarının adli süreçte ikincil örselenmelerinin önlenmesi amacıyla oluşturulan adli görüşme odaları ve çocuk izlem merkezleri ülke genelinde yaygınlaştırılacak ve bu yerlerin etkinliğinin artırılmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
- c. Adliyelerde suç mağdurlarının kendilerini yalnız hissetmemelerine yönelik tedbirler artırılacaktır. Bu kapsamda çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılar başta olmak üzere bu kişilere adli süreçlerde yardımcı olmak amacıyla kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri yaygınlaştırılacaktır.
- d. Suç mağdurlarına yönelik destek hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması için ilgili kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon güçlendirilecektir.
- e. Adli süreçlerden psikolojik olarak daha çok etkileneceği değerlendirilen kırılgan kesimlerin iş ve işlemlerinde yardımcı olmak ve bu kişilere psiko-sosyal destek sağlamak üzere adliyelerde rehberlik hizmeti vermek amacıyla uzmanlar görevlendirilecektir.

2. AMAÇ:
YARGI
BAĞIMSIZLIĞI VE
ADİL YARGILANMA
HAKKININ
GÜÇLENDİRİLMESİ

Demokratik hukuk devletinin en güçlü teminatı, bağımsız ve tarafsız yargıdır. Adaletin tesisi de, yargı yetkisini millet adına kullanan mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlık vasfına bağlıdır. Tüm bunlar aynı zamanda bireylerin hak ve özgürlüklerinin de güvencesini oluşturmaktadır.

Hukukun üstünlüğü ilkesinin ön koşulu, mevzuatın insan haklarını ve özgürlüklerini temel alan bir yaklaşımla oluşturulmasıdır. Bu noktada asli sorumluluk, yasama ve yürütme erklerinde olmakla birlikte, yargı mensuplarının hak ve özgürlüklere duyarlı uygulamaları da hukukun üstünlüğü ilkesinin yerleşmesi için vazgeçilmez önemdedir.

Adil yargılanmanın en temel özelliği kararların gerekçesidir. Kişilerin hangi karara ne için muhatap olduğunu bilmesi ve anlaması vazgeçilmez bir esastır.

Hukuk sistemlerinde yargı bağımsızlığı kavramı, hâkimlerin kararlarını her türlü etkiden uzak bir biçimde verebilmeleri için hukuk devletinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda, tüm kurumların olduğu gibi, toplumun da sorumluluğu bulunmaktadır. Yapılmakta olan soruşturmaları ya da görülmekte olan davaları etkileyebilecek nitelikteki yorum ya da değerlendirmelerin zaman içerisinde adalete olan inancı sarsa-

bileceği unutulmamalıdır. Bu durumdan kaçınmak tüm kurumların olduğu gibi toplumun da ödevidir.

Yargılamalarda bir aşamada verilen karar diğer aşamada hukuki denetime tabidir. Muhtemel hataları düzelterek yeterli müesseseler usul kanunlarında düzenlenmiştir. Bu hukuki prosedüre herkesin saygı duyması ve gereğini yerine getirmesi gerekir.

Yargı organlarının bağımsızlık ve tarafsızlık esasıyla yürüttüğü faaliyetlerin etkinliğinin sağlanması da ancak yasama ve yürütme organlarının gerekli tedbirleri alması ve imkânları oluşturmasına bağlıdır. Böylece sistem rasyonel biçimde çalışacak ve hukukun üstünlüğüne uygun biçimde işlevini yerine getirecektir.

Türkiye, güçlü bir demokrasi için öncelikle bağımsız ve tarafsız bir yargının bulunması gerektiğinin bilinciyle bu alanda pek çok reformu hayata geçirmiştir. Önce Devlet Güvenlik Mahkemelerinin, daha sonra askeri yargının varlığına son verilmesi; Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısının demokratik temsil ilkelerine göre yeniden şekillenmesi ve Adalet Bakanlığından bağımsız bir sekreteryaya kavuşturulması, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan Anayasa değişikliği referandumuyla yargının bağımsızlığına 'tarafsızlık' ilkesinin de eklenmesi, bu adımlardan sadece birkaçıdır.

Yargı bağımsızlığı hâkimlerin ve savcılarının yaptıkları adli işlemlerden ve verdikleri kararlardan dolayı görev ve yetki teminatını zedeleyecek nitelikte bir tasarrufa tabi tutulmamasını gerektirir. Bunun için gerek Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde gerekse bu Eylem Planı'nda hâkimlerin güvencelerinin artırılması öngörülmüştür. Bu teminatın en önemli parçası ise coğrafi teminattır.

Adil yargılanmanın en temel özelliği kararların gerekçesidir. Kişilerin hangi karara ne için muhatap olduğunu bilmesi ve anlaması vazgeçilmez bir esastır. Bu nedenle Belge'de gerekçeli karar ayrı bir hedef başlığı altında vurgulanmıştır. Aynı vurgu masumiyet karinesi bakımından da sahiplenilmiş, 2017'de CMK'da yapılan değişikliklerle güçlenen lekelenmeme hakkına ilişkin yüksek farkındalığa bu Belge ile de devam edilmiştir.

Hukukun üstünlüğü ilkesinin eksiksiz biçimde vücut bulmasının ön koşullarından biri de savunma hakkıdır. Savunma hakkı, kişiyi diğer hak ve özgürlüklere kavuşturması açısından büyük önem taşımaktadır. Plan'da, savunma hakkının insan hakları açısından güçlü işlevi dikkate alınarak kritik önemde hedef ve faaliyetlere yer verilmiştir.

Yargılamanın iddia, savunma ve hükümden oluşan kolektif bir faaliyet olduğu gerçeği, iddia ve savunmanın eşitliği ilkesini ortaya çıkarmıştır. Eylem Planında bu ilke doğrultusunda mağdur ile sanık hakları arasında adil bir denge arayışı görülmektedir. Bilindiği üzere bu hak kapsamında; 2008 yılında mağdurlar açısından soruşturma ve kovuşturma evresinde vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda ve müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan eden şüpheli veya sanığın istemi halinde kendisine avukat görevlendirilmesi, 2013'te ise başka dilde savunma yapabilme gibi imkânlar getirilmiş, ayrıca duruşmalarda sesli ve görüntülü iletişim sistemlerinin kullanılmasına başlanmıştır. Belge ile öngörülen faaliyetler söz konusu standartları daha ileri taşıyacak niteliktedir.

Adalet hizmetlerinin vatandaş odaklı bir anlayışla, etkin, hızlı ve kırtasiyecilikten uzak bir şekilde sunulması da son dönemde öne çıkan yaklaşımlardandır. Bu kavramların hayata geçmesi aynı zamanda adalete erişim hakkının güçlendirilmesine de hizmet edecektir. Bu düşünceden hareketle, “vatandaş dostu adliye” hedefine uygun halkla ilişkiler bürolarının oluşturulması vatandaşımız için önemli bir gelişme olacaktır.

Eylem Planı kapsamında; Türkiye Adalet Akademisi’nin bağımsızlığının daha da güçlendirilmesi, adil kararın makul sürede verilmesi, usul kanunlarında makul sürede yargılama hakkına hizmet edecek değişiklikler yapılması gibi başlıklarda da önemli yenilikler yapılması hedeflenmiştir.

Bugüne kadar atılan reform adımlarının sürdürülmesi ve standartların daha ileri taşınması için Eylem Planı’nda “Yargı Bağımsızlığı ve Adil Yargılanma Hakkının Güçlendirilmesi” amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

2. AMAÇ: YARGI BAĞIMSIZLIĞI VE ADİL YARGILANMA HAKKININ GÜÇLENDİRİLMESİ

HEDEF
2.1

Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığının Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Yargılama süreçlerinde sık hâkim değişikliğini önlemek amacıyla hâkimlerin tayinlerine esas bölge sistemi yeniden düzenlenecektir.
- b. Bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcıların talepleri veya haklarında bir disiplin soruşturması olmaması halinde belirli bir süre ilk derece mahkemelerine atanmayacaklarına ilişkin teminat getirilecektir.
- c. Adalet Bakanı'nın, hâkimleri başka bir yargı çevresinde geçici olarak yetkilendirebilmesine ilişkin hüküm kaldırılacaktır.
- d. Hâkim ve savcılar için coğrafi teminat sağlanacak, hâkimlik teminatı güçlendirilecektir.
- e. Hâkim ve savcılara yönelik disiplin suç ve cezaları objektiflik, öngörülebilirlik ve orantılılık ilkeleri dikkate alınarak gözden geçirilecektir.
- f. Hâkim ve savcıların disiplin soruşturmalarında vekilin hukuki yardımından faydalanmaları açıkça düzenlenecek, savunma ve zamanaşımı süreleri konusundaki usulî güvenceler artırılacaktır.
- g. Hâkim ve savcılarının terfi sistemleri; hedef süreye uyum, kararların yeterli gerekçeyle yazılıp yazılmadığı, isabet oranı ve insan haklarına duyarlılık gibi objektif performans kriterleri çerçevesinde yeniden yapılandırılacaktır.
- h. Hâkim ve savcılarının görevlerini daha iyi bir şekilde icra edebilmeleri ve yargının tarafsızlığının tahkim edilebilmesi için objektif kriterler çerçevesinde teftiş sisteminin etkinliği artırılacaktır.
- i. Türkiye Adalet Akademisi, çoğulculuk, katılımçılık ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılacak ve bağımsızlığı güçlendirilecektir.
- j. Spor tahkim kurullarının yapısı ve işleyişi AİHM kararları da dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Gerekçeli Karar Hakkının Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Mahkeme ve savcılık kararlarının, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarında belirlenen standartları da karşılayacak şekilde yeterli, ikna edici ve anlaşılabilir olmasına ilişkin meslek öncesi ve meslek içi eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.
- b. Hâkim ve savcıların meslek içi eğitim programları performans esaslı ihtiyaç analizi yapılarak planlanacaktır.
- c. Yargılamanın sürüncemede bırakılması ve gerekçesizlik nedenlerine dayalı istinaf ve temyiz süreçlerindeki tespitlerin terfi ve disiplin incelemelerinde dikkate alınmak üzere Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na bildirilmesi sağlanacaktır.
- d. İstinaf ceza dairelerine, kararların açıkça gerekçesiz olması ve savunma hakkının kısıtlanması halleri bakımından da bozma yetkisi tanınacaktır.

Masumiyet Karinesinin Uygulanmasına İlişkin Standartların Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Suç ve cezaların şahsiliği ile masumiyet karinesinin esas olmasına ilişkin temel ilkeler adli ve idari iş ve işlemlerde etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- b. Lekelenmeme hakkının kapsamı genişletilecek ve düzenleme etkili bir şekilde uygulanacaktır.
- c. Soruşturma ve yargılamalar hakkında masumiyet karinesine dikkat edilmek suretiyle kamuoyunun bilgilendirilmesini temin etmek için kamu görevlileri ile medya çalışanlarına yönelik farkındalık artırıcı faaliyetler yapılacaktır.

Makul Sürede Yargılanma Hakkının Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Adliye ve dosya bazlı analiz sonuçları doğrultusunda “Yargıda Hedef Süre” uygulamasının makul sürede yargılamayı sağlayacak şekilde geliştirilmesine yönelik yeni adımlar atılacaktır.
- b. Yargılamaların hızlı sonuçlandırılması ve vatandaşların mağduriyetlerinin engellenmesi amacıyla hedef süre uygulaması istinaf yargılamalarını ve Adli Tıp Kurumu işlemlerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.
- c. Bilişim alanında işlenen suçlar ile dolandırıcılık suçları başta olmak üzere soruşturma aşamasında ortaya çıkan yetki uyuşmazlıklarının hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.
- d. Mahkemelerin görev ve yetki uyuşmazlıklarına ilişkin sorunlar, makul sürede yargılanma hakkını temin etmek amacıyla giderilecektir.
- e. Mahkeme hâkiminin mazereti nedeniyle keşif ve duruşmalara katılmayacağı taraf avukatlarına bildirilecek ve bu hallerde yeni duruşma günü tayinine üst süre sınırı getirilecektir.
- f. Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının benzer nitelikteki davalarda bağlayıcı olmamasından kaynaklanan gecikmeleri önlemek amacıyla bu Mahkeme kararlarının diğer davalar için de bağlayıcı nitelik taşımasına yönelik mevzuat değişikliği yapılacaktır.
- g. İdari yargıda gerekçeli kararın otuz gün içinde yazılması kuralı getirilecektir.
- h. Yargılamaların makul sürede tamamlanması ve vatandaşların işlerinin kolaylaştırılması amacıyla elektronik tebligat uygulaması, yurt dışında ikamet eden vatandaşları da kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak, tebligat işlemlerinin usulüne uygun yapılmasının temini amacıyla PTT görevlilerine düzenli eğitim verilecektir.

- i. Ceza yargılamalarında seri muhakeme ve basit yargılama gibi usullerin kapsamı genişletilecek ve bu suretle adli süreçlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde tamamlanması sağlanacaktır.
- j. Yargılama sürecinde bilgi ve belge istenilen kurum ve kuruluşların, bu istemleri en kısa sürede yerine getirmelerine yönelik düzenleme yapılacaktır.
- k. İş davalarında hâkimlerin dava konusuyla sınırlı olmak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu'nun tüm kayıtlarına bilişim sistemi üzerinden erişebilmesi suretiyle davaların daha hızlı sonuçlandırılması sağlanacaktır.
- l. Bozma kararı verilen dosyaların, öncelikle ve ivedilikle görülmesi sağlanacaktır.

İddia ve Savunmanın Eşitliği İlkesine İlişkin Standartların Geliştirilmesi

Faaliyetler

- a. İddianameler, makul sürede ve eksiksiz olarak hazırlanacak, mağdur ve müştekilere de tebliğ edilecektir.
- b. Şüpheli ve sanığın yaptığı teşhis ve katıldığı yer gösterme işlemlerinin zorunlu müdafii huzurunda yapılmasına ilişkin uygulamadan kaynaklı sorunlar giderilecektir.
- c. Sanığın duruşma esnasında avukatın hukuki yardımından daha etkili şekilde yararlanabilmesi amacıyla oturma düzeninde gerekli değişiklikler yapılacaktır.
- d. Sanığın son sözünü etkisizleştirecek uygulamalardan kaçınılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- e. İdari davalarda dosyaya sonradan giren bilgi ve belgelerin taraflara tebliği zorunlu hale getirilecektir.
- f. İdari yargılamada muhtemel hak kayıplarının önlenmesi için, davanın ilgili kişilere ihbarına ilişkin uygulamadan kaynaklı aksaklıklar giderilecek ve davaya katılan kişilerin tek başına kanun yoluna başvurabilmesi sağlanacaktır.
- g. Soruşturma ve yargılama aşamasında dosyaya giren bütün evrakların UYAP sistemine aktarılmasında uygulamadan kaynaklı sorunlar giderilecektir.

HEDEF
2.6**Savunmanın Güçlendirilmesi ve Avukatlık Hizmetlerinde Kalitenin Artırılması****Faaliyetler**

- a.** Avukatların bilgi ve belge temin etmelerine ilişkin yasal yetkileri genişletilecek, avukatlar tarafından UYAP üzerinden mahkeme ve icra dairelerine gönderilen taleplerin makul süre içinde karara bağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- b.** Avukatların, takip ettikleri işlerde, mevzuata uygun olarak “aslı gibidir” şeklinde tasdik ettikleri belgelerin, adli ve idari merciler tarafından işlemlere esas alınması sağlanacaktır.
- c.** Müdafinin dosya inceleme yetkisine yönelik olarak belli suçlar için verilebilen kısıtlama kararına üst süre sınırı getirilecek, müdafii veya vekilin soruşturma dosyasını incelemesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
- d.** Avukatların, Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruları elektronik ortamda yapabilmelerine imkân sağlanacaktır.
- e.** Adli yardım hizmeti sunan avukatlara ilişkin Türkiye Barolar Birliği tarafından performans kriterleri belirlenecektir.
- f.** Zorunlu müdafii ve vekillik hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecek, buna göre müdafii ve vekil listeleri yıllık olarak güncellenecektir.
- g.** Yargıda sosyal devletin bir gereği olarak maddi durumu yetersiz olan kişilere verilen adli yardım hizmetleri için avukatlardan alınan vergi oranı yeniden düzenlenecektir.
- h.** Zorunlu müdafii ücretleri artırılacak ve bu ücretlerin gecikmeksizin ödenmesi için evrakların dijital ortamda tamamlanması sağlanacaktır.
- i.** Kamu avukatlarının çalışma esaslarına ve özlük haklarına yönelik iyileştirme yapılacaktır.
- j.** Bir mesleği icra ederken aynı zamanda avukatlık stajı yapılabilmesine imkân sağlanacaktır.

Adalete Erişimin Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Yargı, icra ve noter harç ve masrafları gözden geçirilerek sadeleştirilecek, elektronik ödeme yöntemleri ile de tahsiline imkân sağlanacaktır.
- b. “E- duruşma” uygulaması yaygınlaştırılacak, tüm hukuk mahkemelerindeki duruşmalara bu uygulama üzerinden katılım imkânı sağlanacaktır.
- c. Maddi durumu elverişli olmayan kişilerin, adli yardıma başvuru usulünün kolaylaştırılması amacıyla standart başvuru formları oluşturulacak, ayrıca e-Devlet üzerinden başvuru imkânı getirilecektir.
- d. Danıştay’ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı uyuşmazlıklarda UYAP üzerinden dava açılabilmesi, dilekçe ve belge gönderilebilmesi sağlanacaktır.
- e. Adalet hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak amacıyla İstanbul Havalimanı’nda başlatılan 7 gün 24 saat adliye uygulaması hava ve yolcu trafiğinin yoğun olduğu diğer havalimanlarında da yaygınlaştırılacaktır.
- f. Engelliler, yaşlılar ve yatağa bağımlı hastalara ilişkin adli süreçlerin adliyelere gelmelerine gerek duyulmaksızın buldukları yerlerden doğrudan ya da görüntülü iletişim teknolojileri kullanılarak yürütülmesi sağlanacaktır.
- g. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik etkin hukuki destek ve danışmanlık hizmeti verilmesine devam edilecektir.
- h. Vatandaş dostu adliye anlayışının geliştirilmesi için, adliyelerde “Halkla İlişkiler Büroları” oluşturulacak ve ön bürolar ile danışma masaları yaygınlaştırılacaktır.
- i. Tanıklık ücreti ve tanıklara yaklaşımla ilgili standartlar belirlenecek, bu çerçevede kapsamlı bir tanıklık kılavuzu hazırlanacaktır.

3. AMAÇ:
HUKUKİ
ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK
VE ŞEFFAFLIK

Hukuk devletin temel ilkelerinden biri hukuk güvenliği ilkesidir. Bu ilkeye göre, hukuk kuralları hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, öngörülebilir, anlaşılır ve uygulanabilir olmalı, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı da koruyucu birtakım güvenceler içermelidir.

Öngörülebilirlik ilkesi, hukuk güvenliği ilkesi ile de doğrudan bağlantılıdır. Bireyler, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların kamu otoritesine

İdarenin işlemlerine karşı yapılan başvurularda bireylere hızla ve tatmin edici cevap verilmesi, bürokrasinin azaltılması ve idareden kaynaklanan sebeplerle hukuka aykırı olan işlemin maliyetinin kişilere yüklenmemesi gerekmektedir.

hangi müdahale yetkisini sağladığını, önceden bilecek durumda olmalıdır. Hukuki öngörülebilirliğin tam olarak sağlandığı bir sistem aynı zamanda bireylere hukuk kurallarının mutlaka hayata geçirileceği güvencesini verir. Hukuk, kişilerin makul ve haklı beklentilerini öngörülebilir kurullarla karşıladığı ölçüde güven verir.

Cumhuriyet tarihimizin en güçlü demokratikleşme ve sivilleşme adımlarının atıldığı son 20 yıl, temel hak ve özgürlükler alanında yapılan reformlar kadar, bireylerin gündelik hayatını her alanda kolaylaştıran ve devlete güven duygusunu pekiştiren

pek çok yeniliğe de sahne olmuştur. Yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirliğin esas alındığı bu süreçte Bilgi Edinme Hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmuş, eğitim ve çalışma hayatında fırsat eşitliği her anlamda sağlanmış, ayrıca sağlık, tarım, sosyal güvenlik, enerji ve bilişim gibi pek çok alanda önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar sayesinde idari faaliyetler hem günün ihtiyaçlarına uygun dinamizme kavuşmuş hem de vatandaşlara karşı daha saydam ve öngörülebilir işlem süreçleri oluşturulmuştur.

Belge, bu anlayışı güçlendirecek şekilde öngörülebilirlik ilkesini sadece yargının uhdesindeki bir kavram olarak kabul etmemiş, bürokrasiden iş ve çalışma hayatına, ekonomiden sosyal politikalara dek çok çeşitli bir yelpazede bu konuyu ele almıştır. Zira Eylem Planı, hukuk güvenliğini, demokrasinin öncelikli şartlarından biri olarak görmektedir. Hukuk güvenliği, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de kanuni düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılmaktadır.

Anayasamızda teminat altına alınmış olan hak ve özgürlüklerin daha iyi korunması ve geliştirilmesi demokrasimiz için vazgeçilmez önemdedir. Bu durum aynı zamanda hukukun üstünlüğü ile ekonomik hayat arasındaki etkileşim içerisinde kritik bir yerde durmaktadır. Hukukun üstünlüğü ve hukuk devletinin tam anlamıyla hâkim olabilmesi için yargının hızlı, adil ve etkin şekilde işlemesi kadar hukukun öngörülebilirliği ve idarenin şeffaflığı da elzemdir.

Bu kapsamda sosyal ve ekonomik hayata ilişkin mevzuat çalışmalarında ve uygulamada eşit muamele, belirlilik, kazanılmış haklara saygı ve makul sürede sonuçlandırma gibi temel prensipler hayati bir öneme sahiptir.

Belgede, hukuk kurallarını sosyal ve ekonomik hayatın bir teminatı olarak gören uygulama anlayışına yönelik faaliyetler de öngörülmüştür. Hukuk düzenimizin bir bütün olarak, en yüksek evrensel standartlarda hukuk güvenliği ilkesini gerçekleştirmeye devam etmesi vurgulanmış, bu sayede bireylerin haklı beklentilerinin hukukun koruması altında olduğuna yönelik güçlü bir mesaj verilmiştir. Bu amaç altında ortaya konulan hedefler öncelikle idari usulleri ve bürokratik süreçleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda, idarenin işlemlerine karşı yapılan başvurularda bireylere hızla ve tatmin edici cevap verilmesi, bürokrasinin azaltılması ve idareden kaynaklanan sebeplerle hukuka aykırı olan işlemin maliyetinin kişilere yüklenmemesi gerekmektedir.

Aynı şekilde, kamuda şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması amacıyla yönelik olarak Belge, yolsuzlukla mücadelenin daha da güçlendirilmesine ilişkin Strateji Belgesi'ni güncellemeyi ve uygulanmasını etkin bir şekilde takip etmeyi taahhüt etmektedir.

Ayrıca, yargının etkinliğinin ve adalet hizmetlerinde kalitenin artırılması da öngörülebilirlik ve saydamlık amacıyla yönelik bir başka faaliyet alanı olarak belirlenmiştir. Özellikle ihtisas mahkemelerinin sayısı ve çeşidinin artırılması, yargı kararlarına karşı kanun yolu süreçlerinin hızlandırılma-

sı, hukuki çare yollarının çeşitlendirilmesi ve alternatif çözüm yollarının geliştirilmesi bu amaca hizmet edecek önemli araçlar olacaktır. Yine, çözümlü uzmanlık gerektiren konularda başvuru bilirdişilik müessesesinin mevzuat ve uygulamadan kaynaklı sorunlarına da denetim ve performans odaklı bir yaklaşımla çözüm bulunması büyük önem taşımaktadır.

Açıklanan nedenlerle Eylem Planı'nda, "Hukuki Öngörülebilirlik ve Şeffaflık" amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörölmüştür:

3. AMAÇ: HUKUKİ ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK VE ŞEFFAFLIK

İdarenin İş ve İşlemlerinde Hukuki Öngörülebilirlik ve Şeffaflığın Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Mevzuat düzenlemelerinin şeffaf ve katılımcı bir anlayışla, paydaşların görüşleri alınarak hazırlanması amacıyla Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik, yeniden düzenlenecektir. İkincil düzenlemelerin kaliteli bir şekilde ve vakit geçirmeksizin yapılması temin edilecektir.
- b. İdareye yapılan başvurularda idarenin cevap verme süresi 60 günden 30 güne indirilecektir.
- c. Kamu hizmetlerinin sunumunda uyulacak usul ve esaslara ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
- d. Kamu ihalelerinde rekabetin sağlanması ve şeffaflığın artırılması amacıyla Kamu İhale Mevzuatı gözden geçirilecektir.
- e. Avrupa Birliği'nin "Doğrudan Yabancı Yatırımların İzlenmesi Hakkında Çerçeve Kararı" (2019/452) ile uyumlu yasal düzenlemeler yapılacak ve Sanayileşme İcra Komitesi bu düzenlemeler doğrultusunda görevini yerine getirecektir.
- f. Sözleşme ve teşebbüs hürriyetine ilişkin mevzuat ve uygulamalar; öngörülebilirlik, kazanılmış hakların korunması ve şeffaflık ilkeleri temelinde gözden geçirilecek ve bu ilkelere aykırılık taşıdığı tespit edilen hükümler yürürlükten kaldırılacaktır.
- g. Şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadelenin daha da güçlendirilmesine ilişkin Strateji Belgesi güncellenecek ve uygulanması etkin bir şekilde takip edilecektir.
- h. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan tasfiye hükümleri gözden geçirilecek ve ticaret şirketlerinin tasfiye kararı almaları halinde uygulanacak tasfiye yöntemleri basitleştirilecektir.
- i. Ticari sırrın tüm yönleriyle düzenlendiği ve korunduğu düzenlemeler hayata geçirilecektir.

İdarenin İş ve İşlemlerinde Hukuki Öngörülebilirlik ve Şeffaflığın Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- j.** Uluslararası yatırımcılar ve yabancı kişilere, hakları ile Türk hukuk sistemini anlatan yazılı ve görsel materyaller kendi dillerinde hazırlanarak erişimlerine sunulacaktır.
- k.** Zaman ve emek kaybının önlenmesi amacıyla noterlik işlemlerinde dijital dönüşüm hızlandırılacak, ayrıca bu işlemlerde sahteciliği tamamen ortadan kaldıracak olan Elektronik Kimlik Doğrulama Sistemi uygulamaya konulacaktır.
- l.** Yurtdışında yaşayan vatandaşlar ile mavi kartlıların, eğitim, sağlık ve adalet başta olmak üzere kamu hizmetlerinden yararlanmalarında uygulamadan kaynaklı sorunların giderilmesine devam edilecektir.

Adli Süreçlerde Hukuki Öngörülebilirlik ve Şeffaflığın Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Adli ve idari yargıda itiraz, istinaf ve temyiz başta olmak üzere kanun yollarına başvuru süreleri yeknesak hale getirilecek, böylelikle hak arama yollarının kullanılmasında belirlilik artırılacaktır.
- b. İstinaf ve temyiz sürelerinin, hükmün tefhimi yerine gerekçeli kararın tebliğinden sonra başlamasına yönelik mevzuat çalışması yapılacaktır.
- c. İstinaf kanun yolunda, aynı konulardaki karar farklılıklarını gidermek amacıyla yüksek mahkemelerin ilgili dairelerinin de katılımıyla düzenli toplantılar yapılacaktır.
- d. Bütün yargı kararları kişisel veriler korunarak erişime açılacak, kararı veren hâkim veya mahkeme heyetinin isimleri ile birlikte yayınlanacaktır.
- e. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların kapsamı genişletilecektir.
- f. İdari para cezalarına ilişkin hükümler, görevli mahkeme yönüyle gözden geçirilecektir.
- g. İdari para cezalarına ilişkin olarak Kabahatler Kanunu'nda öngörülen başvuru ve itiraz yollarının etkinliği artırılacak ve böylelikle hak arama yolları geliştirilecektir.
- h. Vergi suçunun her yıl için ayrı ayrı oluşması yerine tek suç kabul edilerek zincirleme suç hükümlerinin uygulanması sağlanacaktır.
- i. Etkin pişmanlık hükümlerinin vergi suçları için de uygulanabilmesi sağlanacaktır.
- j. Kamu kurum ve kuruluşları aleyhine hükmedilen tazminat ve alacakların gecikmeksizin ödenmesi sağlanacaktır.

Yargının Etkililiği ve Kalitesinin Artırılması

Faaliyetler

- a. Soruşturma, yargılama ve infaz aşamasında mevzuat ya da uygulamadan kaynaklı aksaklıklar, Ceza Hukuku Bilim Komisyonu görüşleri dikkate alınarak sürekli izlenecek ve ceza adalet sisteminin daha iyi işlemesi için gerekli tedbirler alınacaktır.
- b. İstinaf kanun yolu, dört yılı aşkın uygulaması da dikkate alınarak, yargının verimliliği ve kalitesi açısından analiz edilecek ve sistemin daha iyi işlemesine ilişkin gerekli tedbirler alınacaktır.
- c. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve cezaların ertelenmesine ilişkin hükümler, bir bütün olarak ele alınacak ve ceza adaletinin geliştirilmesi amacıyla yeniden düzenlenecektir.
- d. Yargıtay ve Danıştay üyeliğine seçilebilmek için en az 45 yaş ile birinci sınıf olmanın yanı sıra belli bir kıdem şartı getirilecektir.
- e. İlk derece ve istinaf mahkemelerinde Cumhuriyet başsavcılığı, adalet komisyonu başkanlığı, ağır ceza, ticaret ve idare mahkemeleri başkanlığı gibi görevlere atanabilmek için asgari mesleki kıdem şartı getirilecektir.
- f. Yargı mensuplarının bilgilerinin güncelliğini ve mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla sürekli ve zorunlu eğitim modeline geçilecektir.
- g. Yüksek yargı mensupları, akademisyenler ve uygulamacılar arasında işbirliği ve etkileşimin artırılması amacıyla belirli konularda düzenli olarak değerlendirme toplantıları yapılacaktır.
- h. Adalet hizmetlerinin daha kaliteli verilebilmesi için hâkim, savcı ve yargı çalışanı sayısının, Avrupa Konseyi Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) raporları da dikkate alınarak iş yüküyle orantılı olmasını temine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

- i.** İnfaz hizmetlerinin denetiminin etkinleştirilmesi amacıyla Cumhuriyet savcılarının yetkileri gözden geçirilecek, infaz hâkimleri ile birlikte ceza infaz kurumları kampüsünde görev yapmaları yönünde uygulama başlatılacaktır.
- j.** Hâkim ve savcıların mesleğe hazırlık döneminin daha etkin hale getirilmesi ve mesleki tecrübenin artırılması için hâkim ve savcı yardımcılığı müessesesi ihdas edilecektir.
- k.** Hâkimlik, savcılık, avukatlık ve noterlik mesleklerine girebilmek için getirilen baraj sınavının (hukuk mesleklerine giriş sınavı) etkin biçimde uygulanmasına yönelik hazırlıklar tamamlanacaktır.
- l.** Hâkim ve savcı adaylığı döneminde adliye stajları "Staj Eğitim Merkezi" olarak belirlenen adliyelerde yapılacaktır.
- m.** Hâkim ve savcı adaylarının mesleğe giriş sürecinde iletişim becerileri ve stres yönetimine ilişkin kabiliyetleri de dikkate alınacaktır.
- n.** Elektronik ortamda yapılan icra takip işlemlerinin sayısı artırılacak, zamanla tüm işlemlere yaygınlaştırılarak icra dairelerinde kâğıtsız ofis ortamına geçilecektir.
- o.** Gayrimenkul satış sözleşmelerinin noterler tarafından da yapılabilmesine imkân sağlanacaktır.
- p.** Bazı çekişmesiz yargı işleri ile delil tespitinin noterler tarafından da yapılmasına imkân sağlanacaktır.
- r.** Noterlerin çalışma gün ve saatleri vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden belirlenecektir.

İhtisas Mahkemelerinin Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Finans, sendika, imar ve kamulaştırma gibi alanlar ile vergi ve bilişim suçları bakımından ihtisas mahkemeleri belirlenecektir.
- b. Hâkimlerin adli yargıda ceza veya hukuk, idari yargıda idare veya vergi hâkimi olarak görevlerini sürdürmeleri ve ihtisaslaşmaları sağlanacaktır.
- c. Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren alanlarda hâkimlere destek olmak üzere "mahkeme uzmanı" istihdam edilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- d. İlk defa ihtisas mahkemelerine atanan hâkimlere göreve başlamadan önce ihtisas alanıyla ilgili eğitim verilecektir.
- e. Başta kadastro mahkemeleri olmak üzere, hâkimlerin ihtisas mahkemelerinde çalışma süreleri, davaların tamamlanma durumu da dikkate alınarak tespit edilecek, tayin olunacak yeni görev yerleri ise dosyaların bitirilmesi ve isabet oranına göre belirlenecektir.
- f. Çözümü uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların ihtisaslaşmış hâkimler eliyle ve daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla il merkezlerinde bulunan ihtisas mahkemelerinde görülmesi sağlanacaktır.
- g. Ticari hayatın yoğun olduğu il ve ilçelerde ticaret mahkemeleri ile fikri ve sınai haklar mahkemeleri kurulacaktır.

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Etkinliğinin Artırılması ve Yaygınlaştırılması

Faaliyetler

- a. Gerçek ve tüzel kişiler ile devlet arasındaki uyuşmazlıkları en hızlı ve en az maliyetle çözmek amacıyla idari sulh usulü getirilecek, böylece alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biri daha adalet hizmetlerine kazandırılacaktır.
- b. İdare ile yatırımcılar arasındaki uyuşmazlıkları gidermek amacıyla bağımsızlık ve tarafsızlık esasıyla çalışacak, uyuşmazlıkları temel ilkeler çerçevesinde değerlendirerek hızlı karar alabilecek yeni bir kurumsal yapı ihdas edilerek, özel kesim yatırımlarının korunmasına ilişkin kanuni düzenleme yapılacaktır.
- c. Tahkimin ticari uyuşmazlıkların çözümünde daha fazla kullanılması teşvik edilecek, İstanbul Tahkim Merkezi'nin yapısı güçlendirilecektir.
- d. Adalet Bakanlığı bünyesinde alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin kurumsal yapının güçlendirilmesi sağlanacaktır.
- e. Ceza muhakemesinde uzlaştırmacı olabilmek için, mevcut uzlaştırmacıların müktesep hakları saklı kalmak kaydıyla, hukuk fakültesi mezunu olma şartı getirilecektir.
- f. Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuğun kapsamı genişletilecek ve arabulucuların farklı alanlarda ihtisaslaşması sağlanacaktır.
- g. Arabuluculuğun sekiz yıllık uygulama sonuçları dikkate alınarak sistemin etkinliğinin artırılması amacıyla Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu gözden geçirilecektir.
- h. Arabuluculuk merkezlerinin hukuki statüsü belirlenerek, kurulmasına ve denetlenmesine ilişkin standartlar oluşturulacaktır.
- i. Boşanma sürecinde özellikle kadın ve çocukların örselenmelerini önlemek için uluslararası sözleşmelerdeki standartlar da dikkate alınarak mahkeme temelli aile arabuluculuğu müessesesi oluşturulacaktır.

Bilirkişilik Sisteminin Kalitesinin Artırılması ve Öngörülebilirliğinin Sağlanması

Faaliyetler

- a. Puanlama esaslı bilirkişi performans sistemi getirilecek, raporuyla yargılamanın sonucuna ve hızına olumlu katkıda bulunarak belli bir puanın üzerinde performans gösterenler sicilde ve listelerde kalacaktır.
- b. Kanun yolu incelemesinde tespit edilen yetersiz ve hatalı bilirkişi raporları, bilirkişinin performansının değerlendirilmesine ve sürekli nitelik alması halinde listeden çıkartılmasına esas olmak üzere bilirkişilik siciline işlenecektir.
- c. Bilirkişilik bölge kurulları yeniden yapılandırılarak etkinliği artırılacaktır.
- d. Haklı bir sebep olmaksızın bilirkişilik yapmaktan kaçınan ya da etik ilkelere aykırı davranışların bilirkişilik sicilinde ve listesinden çıkarılması sağlanacaktır.
- e. Bilirkişilerin bakabileceği azami dosya sayısını belirleyen kota sisteminin etkin bir şekilde uygulanması için gerekli tedbirler alınacaktır.
- f. Bilirkişilere dosyalar sırasına göre otomatik tevzi edilecektir.
- g. Yabancılik unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere özel hukuk uyuşmazlıklarının daha kısa sürede çözümü amacıyla hakem-bilirkişilik kurumu ihdas edilecektir.
- h. Raporunu zamanında teslim etmeyen bilirkişiye yeni dosya verilmemesi sağlanacaktır.
- i. Bilirkişilik faaliyetinin yürütülmesi ve bilirkişi raporunda yer alması gereken hususlara ilişkin olarak bilirkişilere verilen temel eğitim güçlendirilecektir.
- j. Bilirkişiden istenecek hususların somutlaştırılmasına yönelik UYAP sistemine entegre Bilirkişi Görevlendirme Rehberi hazırlanacaktır.

k.

Öncelikle taşınmaz ve motorlu taşıt değerlendirme ile muhasebe alanlarında olmak üzere özel hukuk tüzel kişilerinin bilirkişilik yapabilmelerine ilişkin uygulama geliştirilecektir.

l.

Bilirkişiyi görevlendirme sürecinde kanunun aradığı şartlara gösterilen hassasiyet hâkim ve savcıların terfi ve teftişlerinde özellikle dikkate alınacak, buna ilişkin uygulama rehberi hazırlanacaktır.

m.

Profesör ve doçent unvanına sahip kişilerin, bilirkişilik yapmalarını teşvik etmek amacıyla bilirkişilik temel eğitiminden muaf tutulmaları sağlanacaktır.

**4. AMAÇ:
İFADE,
ÖRGÜTLENME
VE DİN
ÖZGÜRLÜKLERİNİN
KORUNMASI VE
GELİŞTİRİLMESİ**

Ifade özgürlüğü, demokratik toplumun en somut yansıması olarak, insan hakları hukukunun merkezinde yer almaktadır. Bu özgürlük bir yandan insan onurunun korumasına, diğer yandan kişisel ve toplumsal gelişmenin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gündelik hayatın bir parçası olduğu günümüzde ifade özgürlüğü, en önemli bireysel özgürlüklerden biri haline gelmiştir.

Son dönemde ifade özgürlüğü AİHM içtihatlarında şekillendirilirken, bu özgürlüğün hayata geçirilmesinde ulusal yasalardaki düzenlemeler büyük önem taşımıştır. Özellikle 2012 ve 2013 yıllarında çıkarılan reform paketleriyle basın ve yayın yoluyla işlenmiş suçlara ilişkin dava ve cezaların ertelenmesi ile süreli yayınlar hakkında geleceğe dönük yayın durdurma cezasının kaldırılması, bu kapsamda verilebilecek en kritik örneklerdir.

Eylem Planı, milletimizin ortak tarihinden, kültür ve medeniyetinden kaynaklanan çeşitliliği ve çoğulculuğu yaşatmak ve geliştirmek noktasındaki kararlılığı da sürdürmektedir.

İfade özgürlüğüne ilişkin güvenceleri artırma iradesi, Yargı Reformu Stratejisi ile devam etmiştir. 2019 yılında Birinci Yargı Paketi⁷ ile hayata geçen değişikliklerle ifade özgürlüğü tahkim edilmiş, haber verme sınırını aşmayan ve eleştiri amacıyla

yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı yönündeki düzenlemeyle ifade özgürlüğünün güvencesi artırılmıştır. Ayrıca, ifade özgürlüğünü ilgilendiren kararların istinaf mahkemelerinden sonra bir kez de Yargıtay tarafından incelenmesi temin edilmiştir. Yine bu kapsamda erişimin engellenmesi kararlarının, ilgili internet sitesinin tümü için değil, yalnızca ihlale konu yayın, kısım veya bölümle ilgili olarak uygulanması sağlanmıştır.

7 24 Ekim 2019 tarihinde yürürlüğe giren 7188 sayılı Kanun.

Belge, ifade özgürlüğünü güçlendirmeye yönelik standartları daha ileri taşımayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda öngörülen faaliyetler somut bir içerikle ve çözüm odaklı bir anlayışla geliştirilmiştir.

Demokratik sistemlerin önemli dinamiklerinden birini de sivil toplum oluşturmaktadır. Sivil toplum girişimleri, sistemi demokrasi temelinde dengeleyici ve denetleyici bir işlev görmektedir. Sivil toplum alanında öngörülen örgütlenme serbestisine sosyal ve ekonomik haklar kategorisinde yer alan sendikal haklar da dâhildir.

Ülkemizde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı Anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasa ve AİHM içtihatlarıyla uyumlu olarak, mevzuatımızda kamu düzeninin korunması ve kişilerin can ve mal güvenliğinin sağlanması amacıyla izin usulü yerine sadece sınırlı bir bildirim yükümlülüğü öngörülmüştür. Önceki yıllarda bu anlayış doğrultusunda dernek ve vakıf kurma özgürlüğü daha da genişletilmiş, değişen koşullara uygun olarak 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda 2014 yılında hayata geçirilen demokratikleşme paketi ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılacağı yer ve güzergâhın belirlenmesinde ilgili yerel yönetim temsilcileri, siyasi partiler, meslek örgütleri ve sendikaların da görüşü alınmaya başlanmıştır.

Belgede söz konusu amaç kapsamında din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin güvencelerin artırılması da öngörülmüştür. Türkiye bu kapsamda, geride bıraktığımız süreçte din özgürlüğü temelinde kamusal alanda başörtüsü yasağı gibi çağdaş kısıtlayıcı hükümleri kaldırmıştır. Ayrıca 2014'te Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle kişilerin inanç, düşünce ve kanaatlerinden kaynaklanan yaşam tarzına müdahale edilmesi suç olarak tanımlanmıştır.

Yine, gayrimüslim cemaat vakıflarının mülkiyet haklarına ilişkin olarak da bazı önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede söz konusu vakıfların mülkiyet sorunları 2002, 2003 ve 2008 yıllarındaki önemli kanun değişiklikleriyle büyük ölçüde çözüme kavuşturulmuş ve imar mevzuatında ibadethanelere ilişkin gerekli değişiklikler yapılmıştır.

Görüldüğü üzere Türkiye, hak ve özgürlüklerden yararlanma noktasında herkesi eşit değer ve önemde gören insan odaklı bir yönetim anlayışıyla bu konuya bakmıştır. Bu anlayışın bir gereği de, vatandaşlarımızın özgürlük ve demokrasi talepleri titizlikle dikkate alınmış ve uzun yıllar süren kronikleşmiş sorunlar yine 2002 sonrası hükümetler döneminde çözülmüştür.

Eylem Planı, milletimizin ortak tarihinden, kültür ve medeniyetinden kaynaklanan çeşitliliği ve çoğulculuğu yaşatmak ve geliştirmek noktasındaki kararlılığı da sürdürmektedir. Bu iradenin somut göstergelerinden biri de nefret söylemiyle mücadelenin ayrı bir hedef olarak belirlenmesidir. Bu çerçevede, insan onurunu hedef alan, farklı kesimlerin bir arada barış içinde yaşamasına yönelik nefret suçlarının ayrıca düzenlenmesi taahhüt edilmiş, bu suçlarla mücadele için gerekli tüm tedbirlerin etkin şekilde alınması öngörülmüştür.

Demokratik siyasal sistemlerin en önemli özgürlük alanları kapsamında "İfade, Örgütlenme ve Din Özgürlüklerinin Korunması ve Geliştirilmesi" amacına matuf olarak Eylem Planı'nda şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

4. AMAÇ: İFADE, ÖRGÜTLENME VE DİN ÖZGÜRLÜKLERİNİN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ

İfade ve Basın Özgürlüğüne İlişkin Standartların Yükseltilmesi

Faaliyetler

- a. İfade özgürlüğünün en geniş şekilde teminat altına alınması amacıyla ilgili mevzuat uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda gözden geçirilecektir.
- b. Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının soruşturma konusu olmaması için hâkim, savcı ve kolluk görevlilerine düzenli olarak eğitim verilecektir.
- c. Basın, yayın ve internet yoluyla işlenen suçlarda muhakeme şartı olan süreler hukuki öngörülebilirlik ve ifade özgürlüğünü güçlendirmek amacıyla yeniden ele alınacaktır.
- d. İnternet sitesinin tamamı yerine sadece ilgili içeriklerin kısıtlanmasının sağlanmasına ilişkin uygulamadan kaynaklı sorunlara yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.
- e. İfade ve basın özgürlüğünün önemli bir parçası olan “gazeteci güvenliğinin” esas olmasına ve gazetecilerin mesleki faaliyetlerinin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- f. Basın Kanunu uyarınca verilen yayım yasağı kararlarıyla ilgili uygulamaya ilişkin düzenleyici çerçeve, basın özgürlüğünü güçlendirecek şekilde gözden geçirilecektir.
- g. Basın özgürlüğünün standartlarını yükseltmek ve gelişmesini sağlamak için farkındalık çalışmaları yürütülecektir.
- h. İfade açıklaması yoluyla işlenen suçlar nedeniyle verildiği anda kesin olan hükümlere karşı kanun yolu getirilecektir.

İfade ve Basın Özgürlüğüne İlişkin Standartların Yükseltilmesi

- i.** Basın İş Kanunu'na tabi olarak çalışanların iş mevzuatında belirtilen haklardan eksiksiz faydalanmalarına imkân sağlamaya yönelik düzenleme yapılacaktır.
- j.** Hükümlü ve tutukluların mektuplarına, avukatları ile yazışmalarına, süreli ve süresiz yayınlara erişimlerine ilişkin uygulamadan kaynaklı sorunlar giderilecektir.
- k.** Hükümlü ve tutukluların süreli ve süresiz yayınlara erişimlerinin kolaylaştırılması için ceza infaz kurumlarında kampsüs kütüphaneleri kurulacak, eserlerin dijital ortamda seçilip talep edilmesi imkânı getirilecektir.

Toplantı ve Örgütlenme Hakkının Güçlendirilmesi

Faaliyetler

a.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının güçlendirilmesi amacıyla ilgili mevzuat ve uygulama uluslararası standartlar dikkate alınarak gözden geçirilecektir.

b.

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine müdahaleyle ilişkin ikincil mevzuat, uluslararası standartlar dikkate alınarak gözden geçirilecektir.

c.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının yasaklanması ve müdahale uygulamalarına ilişkin mülki idare amirleri ve kolluk görevlilerine yönelik uluslararası standartlar dikkate alınarak farkındalık artırıcı faaliyetler gerçekleştirilecektir.

d.

İnsan haklarının geliştirilmesini amaç edinen ve bu doğrultuda çalışan birey ve sivil toplum kuruluşlarıyla periyodik görüşmeler yapılacak ve bunların çalışmalarında her türlü kolaylık sağlanacaktır.

e.

Sendikal hakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi amacıyla yöneticilerin farkındalıklarını artırmaya yönelik faaliyetler yürütülecektir.

Din ve Vicdan Özgürlüğünün En Geniş Anlamda Sağlanması

Faaliyetler

- a. Din ve vicdan özgürlüğünün en geniş şekilde teminat altına alınması için ilgili mevzuat ve uygulama uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda gözden geçirilecektir.
- b. Hangi dine mensup olursa olsun kamu ve özel sektör çalışanları ile öğrencilere, kendi dini bayramlarında izinli sayılma imkânı getirilecektir.
- c. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklulara kendi dini bayramlarında açık görüş ve görüntülü görüşme gibi ilave imkânlar sağlanacaktır.
- d. Kamunun kullanımına tahsis edilmiş bina ve alanlarda, ihtiyaç ve talep durumu dikkate alınarak, farklı din mensuplarının dini yükümlülüklerini yerine getirebilmesini temin etmek için uygun mekânlar oluşturulacaktır.
- e. Gayrimüslim cemaat temsilcileriyle sorunların tespiti ve çözüm önerileri geliştirilebilmesi amacıyla düzenli toplantılar yapılacaktır.
- f. Gayrimüslim cemaat vakıfları yönetim kurullarının oluşturulması ve seçimine ilişkin Vakıflar Yönetmeliği'nde düzenleme yapılacaktır.

Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması

Faaliyetler

a.

Dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri nedenlerle yapılan nefret söylemi ve ayrımcılıkla etkili bir şekilde mücadele edilecektir.

b.

Çalışma hayatında ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin politikaların etkinliği artırılacaktır.

c.

İslam ve yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı ve ırkçılık gibi ayrımcılık ve nefret söylemi/suçtu teşkil eden ulusal ve uluslararası düzeydeki gelişmeler takip edilecek ve periyodik raporlar hazırlanacaktır.

d.

Ayrımcılık ve nefret suçlarıyla etkili bir şekilde mücadele etmek amacıyla soruşturma kılavuzları oluşturulacaktır.

e.

Ayrımcılık ve nefret suçuna ilişkin Türk Ceza Kanunu'nda yeni bir düzenleme yapılacaktır.

f.

Ayrımcılık ve nefret suçlarından daha fazla etkilendiği değerlendirilen mağdurlara yönelik olarak psiko-sosyal ve hukuki destek verilecektir.

g.

Eğitim materyallerinin objektiflik, tarafsızlık ve çoğulculuk ilkeleri dikkate alınarak toplumun bütün kesimlerini kapsayacak şekilde hazırlanmasına devam edilecektir.

h.

Ayrımcılık ve nefret suçları ile kabahatlere ilişkin veri tabanı oluşturulması ve istatistiklerin sağlıklı bir şekilde toplanması sağlanacak, bu amaçla kolluk ve savcılık personeline eğitim verilecektir.

i.

Medya çalışanlarına yönelik eğitim ve el kitapçıkları hazırlanması suretiyle nefret söylemi ve ayrımcılıkla ilgili farkındalık artırılacaktır.

5. AMAÇ:
KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ
VE GÜVENLİĞİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ

Kişi özgürlüğü ve güvenliği bireylerin özgürlük ve güvenliğinin hukuk düzeni tarafından güvence altına alınması ihtiyacından doğmuştur. Bu hak kategorisinin korumayı amaçladığı üstün değer, doğrudan doğruya insanın manevi varlığıdır. AİHS, kişi özgürlüğünün keyfi biçimde kısıtlanmasını önlemeye yönelik sınırlayıcı çerçeveyi, net bir biçimde ortaya koymuştur.

Türkiye, bu temel hak çerçevesinde bugüne kadar mevzuat ve uygulama temelinde birçok iyileştirmeye ve reforma imza atmıştır. Örneğin, Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanununda 2012 ve 2013 yıllarında 3. ve 4. yargı paketleriyle

Eylem Planı, tutuklamanın istisnai bir koruma tedbiri olarak uygulanmasını sağlamaya yönelik faaliyetler öngörmüştür. Bu kapsamda öncelikle, tutuklamada itiraz ve savunma hakkının güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

birlikte devrim niteliğinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Koruma tedbirlerinde, özellikle tutuklama ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerle karşılaştırmalı hukuk açısından üst düzeyde özgürlükçü ve bireysel güvenliğe saygı gösteren bir mevzuat oluşturulmuştur. Bu süreç, Yargı Reformu Stratejisi kapsamında yürürlüğe giren Birinci Yargı Paketi ile devam etmiş ve bu değişikliklerle birlikte özgürlük ve güvenlik hakkının koruması daha da genişletilmiştir. Yapılan değişikliklerde tutuklamanın bir cezalandırma aracı olmadığı yönündeki ilke esas kabul

edilmiştir. Mevzuatımıza göre tutuklama, istisnai nitelikte olup, koşulları oluşmuşsa öncelikli olarak değerlendirilecek husus, adli kontrol tedbirinin yeterli olup olmadığıdır.

Eylem Planı bu noktada tutuklamanın istisnai bir koruma tedbiri olarak uygulanmasını sağlamaya yönelik faaliyetler öngörmüştür. Bu kapsamda öncelikle, tutuklamada itiraz ve savunma hakkının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Sulh ceza hâkimliklerinin verdiği kararlara karşı dikey itiraz usulünün getirilmesi önemli bir sistem

değişikliği anlamına gelecektir. Tutuklama ve tutuklamaya devam kararlarının gerekçeleri de önem taşımaktadır. Tutuklama gerekçesinin, varılan sonucu haklı kılan, konuyla “ilgili” ve “yeterli” açıklamalar yoluyla ikna edici biçimde ortaya konulması ceza muhakemesinin temel gereklerinden biridir.

Tutuklamada katalog suçların kapsamının daraltılması, tutuklamanın istisnai bir koruma tedbiri olduğuna ilişkin ilkeyi güçlendirecek değişiklikler yapılması ve sulh ceza hâkimliğine asgari kıdem şartının getirilmesi bu konuda atılacak diğer önemli adımlar olacaktır.

Yine, tutuklamaya alternatif diğer koruma tedbirlerinin daha da geliştirilmesine yönelik faaliyetler de Belge’de yer almaktadır. Adli kontrol tedbiri tutuklamaya alternatif olarak gittikçe artan bir ivmeyle uygulanmaya devam edilmektedir. Soruşturma ya da yargılamalar sırasında adli kontrol tedbirinin belirli aralıklarla yeniden değerlendirilmesi, tedbirlere üst süre sınırı getirilmesi bu kapsamda yürütülecek çalışmalardandır.

Adli kontrol kapsamında imza yükümlülüğünün teknolojik imkânlar kullanılarak yerine getirilmesi, “konutu terk etmeme” adli kontrol tedbirinde geçen sürenin, sonuç cezanın infazından mahsubunun sağlanması bireylerin hayatını kolaylaştıracak ve ceza adaletinin sağlanmasına hizmet edecektir.

Koruma tedbirlerinin yanlış veya haksız uygulanması nedeniyle mağdur olan kişiye tazminat ödenmesine ilişkin uygulamadan kaynaklı sorunların giderilmesi ve bu başvuru yolunun kapsamının genişletilmesi, yakalama veya zorla getirme kararlarının mesai saatleri dışında infaz edilmesinden kaynaklanan mağduriyetlerin ortadan kaldırılması da Belgenin öngördüğü diğer bazı kritik faaliyetler olacaktır.

İnsan hakları politikası ve uygulaması açısından temel ölçüt olan özgürlük ve güvenlik dengesinin ilkesel belirleyiciliği doğrultusunda, Eylem Planı’nda “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi” amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

5. AMAÇ: KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğine İlişkin Standartların Yükseltilmesi

Faaliyetler

- a. Sulh ceza hâkimliklerinin tutuklama ve diğer koruma tedbirlerine ilişkin kararlarına karşı dikey itiraz usulü getirilecektir.
- b. Sulh ceza hâkimliğine yapılacak yetkilendirmelerde asgari kıdem şartı getirilecektir.
- c. Sulh ceza hâkimliklerinin, idari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurularda ihtisaslaşmaları sağlanacaktır.
- d. Kişi özgürlüğü ve güvenliği ile ilgili mevzuat ölçülülük ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde gözden geçirilecek ve analiz raporu hazırlanacaktır.
- e. "Tutuklamada ölçülülük ve orantılılık" ilkeleri doğrultusunda, katalog suçların kapsamı daraltılacaktır.
- f. Tutuklama nedeni olarak düzenlenen katalog suçlar bakımından da "somut delile dayanma şartı" getirilerek tutuklamanın istisna olduğuna ilişkin ilke güçlendirilecektir.
- g. Müdafiyeye görüşme hakkını kısıtlayan kanun hükümleri gözden geçirilecektir.
- h. Tutuklama ve adli kontrol tedbirlerine ilişkin olarak sulh ceza hâkimleri ve savcılara düzenli olarak eğitim verilecektir.
- i. Yetkisizlik, görevsizlik ve merci tayini gibi durumlarda tutukluluğa itiraz ve gözden geçirmeye ilişkin uygulamadan kaynaklı mağduriyet ve belirsizlikler giderilecektir.
- j. Tutuklama ve bazı koruma tedbirlerinin haksız uygulanması nedeniyle meydana gelen zararların oluşturulacak idari başvuruyu yoluyla hızlı bir biçimde tazmini sağlanacaktır.

Adli Kontrol Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Standartların Yükseltilmesi

Faaliyetler

a.

Adli kontrol tedbiri belirli aralıklarla incelenecek, tedbirlere üst süre sınırı getirilmesi ile imza yükümlülüğünün teknolojik imkânlar kullanılarak yerine getirilmesi gibi yenilikler hayata geçirilecektir.

b.

“Konutu terk etmeme” adli kontrol tedbirinde geçen sürenin, sonuç cezanın infazından mahsubu sağlanacaktır.

c.

Adli kontrol tedbiri ile diğer bazı koruma tedbirlerinin yanlış veya haksız uygulanması halinde bu uygulamadan mağdur olan kişiye tazminat ödenmesi sağlanacaktır.

Uygulamadan Kaynaklı Aksaklıklar Nedeniyle Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Önlenmesi

Faaliyetler

a.

İfade alınıp serbest bırakılmak üzere verilen bir yakalama kararı kapsamında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye, makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılma imkânı getirilecektir.

b.

İfade alma işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması nedeniyle yakalama kararlarının infazından kaynaklanan mağduriyetleri gidermek için, bu işlemlerin adliyelerde 7 gün 24 saat esasıyla yapılması sağlanacaktır.

c.

İddianame ile tanık ve müştekiler hakkında çıkarılan zorla getirme kararları, ilgiliye telefonla bilgilendirme mesajı yoluyla da bildirilecektir.

d.

Şikâyete bağlı suçlarda, ifadesi alınmak üzere meşruhatlı davetiye tebliğine rağmen müştekinin duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi halinde kamu davasının düşürülmesine ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır.

e.

Çağrı üzerine gelmeme durumunda tebligat sürecinin usulüne uygun şekilde tamamlandığı tespit edilmeden zorla getirme veya yakalama işlemi yapılmamasına yönelik tedbirler alınacaktır.

**6. AMAÇ:
KİŞİNİN MADDİ
VE MANEVİ
BÜTÜNLÜĞÜ İLE
ÖZEL HAYATININ
GÜVENCE ALTINA
ALINMASI**

Bütün hak ve özgürlüklerin doğuştan öznesi olan insanın en temel hakkı yaşam hakkıdır. Diğer bütün hakların varlık sebebi olan yaşam hakkı; Anayasamızın 'Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı' başlıklı 17. maddesi ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3'üncü maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2'nci maddesi ile güvence altına alınmaktadır.

Bireylerin maddi ve manevi varlığı ile onur ve haysiyetini korumak, onların toplum içinde saygın birer yurttaş olarak yaşamlarını sürdürmelerini temin etmek devletin en önemli varlık sebebidir. Şüphesiz, insanın gerek maddi ve manevi varlığına gerekse onur

Bireylerin maddi ve manevi varlığı ile onur ve haysiyetini korumak, onların toplum içinde saygın birer yurttaş olarak yaşamlarını sürdürmelerini temin etmek devletin en önemli varlık sebebidir.

ve haysiyetine yönelik en ağır saldırı işkence ve kötü muamele fiilleridir. Demokratik hukuk devletleri bu konuda olağanüstü hal dönemleri de dâhil olmak üzere hiçbir suretle askıya alınması mümkün olmayan mutlak korumayı kabul etmişlerdir.

Ülkemizin de taraf olduğu BM "İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme" işkence ve kötü muameleyi önlemek için taraf devletlerin herhangi bir istisnaya yer vermeksizin tüm tedbirleri etkili bir şekilde almasını öngörmüştür⁸.

Türkiye, işkence ve kötü muamele konusunda önemli reformlara imza atmıştır. "İşkenceye sıfır tolerans" politikası doğrultusunda işkenceye karşı sert ve ağır yaptırımlar içeren düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Türkiye, işkence suçu için zamanaşımını kaldıran dünyadaki ender ülkelerden biri olmuştur.

8 Yine BM İşkenceye Karşı Komite (CAT), İşkenceye Karşı Alt Komite (SPT) ile Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT) tavsiyeleri başta olmak üzere, konuya ilişkin uluslararası ilke ve standartlar kabul edilmiştir.

Ülkemizde, gözaltı merkezleri ile ifade alma odaları ve gözaltındaki kişilerin durumları Cumhuriyet başsavcılıkları ve idari kurumlar eliyle düzenli biçimde denetlenebilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu bu yerleri inceleme, araştırma ve denetleme yetkisine sahiptir. Yine, işkence ve kötü muamele iddiaları için diğer hak arama yollarına ilaveten Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu da öngörülmüştür.

İşkence ve kötü muamele yasağının mutlak olarak güvence altına alınması için bu tür fiillere ilişkin soruşturmaların etkili biçimde yürütülmesi hayati önemi haizdir. Soruşturma ve yargılamaların "bağımsız, tarafsız, eksiksiz ve hızlı" biçimde icra edilmesi gerekmektedir. Hukuk sistemimizde bu fiillere ilişkin soruşturmalar, bizzat Cumhuriyet başsavcısı veya onun görevlendireceği bir Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmektedir⁹.

Eylem Planı, bu amaç başlığı altında aile içi şiddet ve kadına karşı şiddetle mücadeleye yer vererek, bu konuya verdiği önemi ortaya koymuş bulunmaktadır. Geride bıraktığımız süreçte kadına karşı şiddetle mücadeleye yönelik çok ciddi düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda 2012 yılında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun kapsamında kadın konukevlerinin yeniden yapılandırılması ve şiddet önleme ve izleme merkezlerinin oluşturulması Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın koordinesinde ilgili Bakanlık ve kurumlar tarafından belirli bir Plan dâhilinde yürütülmektedir¹⁰.

Daha etkin bir sistem oluşturmak üzere 2020-2021 yılında yürütülecek faaliyetler; "Acil Faaliyet Planı" adı altında yine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın koordinasyonunda, Adalet, İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının ortak çalışmalarıyla belirlenmiştir. Kadına karşı şiddetle mücadelede aile mahkemeleri tarafından verilen tedbir kararlarında uzmanlaşmasının sağlanması amacıyla 20 Mart 2020 tarihinde, "Tedbir Mahkemeleri" faaliyete geçirilmiştir.

9 Adalet Bakanlığı'nın 158 numaralı Genelgesi

10 Bu kapsamda "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planları (2007-2010, 2012-2015, 2016-2020)" ile "Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)" uygulanmaktadır.

Eylem planı bu mücadelenin etkinliğini artıracak faaliyetler öngörmektedir. Bazı suçların eşe karşı işlenmesi halinde o suç için kanunda öngörülen cezayı ağırlaştırıcı sebepler boşanmış eşi kapsamamaktadır. Yine tek taraflı ısrarlı takip fiilleri kadınların özgürlüğünü kısıtlayan, bireysel ve toplumsal düzeyde korku ve paniğe yol açan fiillerdir. Belge, hem ağırlaştırıcı sebeplerin, boşanmış eşi de kapsamasını hem de tek taraflı ısrarlı takip fiillerinin ayrı bir suç olarak düzenlenmesini öngörmekte ve böylelikle mağdurlara gerekli güvencenin sağlanmasını amaçlamaktadır.

Hastanelerde oluşturulan Kadın Destek Birimlerinin yaygınlaştırılması, savcılıklarda kurulan kadına karşı şiddet konusunda özel soruşturma bürolarının ülke genelinde yaygınlaştırılması ve şiddet mağduru kadınlara avukat görevlendirilmesi, Belge'nin uygulama döneminde hayata geçirilecek diğer çalışmalar olacaktır.

Eylem Planı insan onurunu, insanın haysiyet ve öz varlığını korumaya yönelik hedef ve faaliyetlerinde herhangi bir ayrım yapmamıştır, herkes onuruyla yaşama hakkına sahiptir. Bu konuda ceza infaz kurumlarında bulunan ile bulunmayan arasında da ayrım yapılması söz konusu değildir. Bu anlayışla Belge'de hükümlü ve tutukluların barınma koşullarının daha yüksek standartlara kavuşmasına, sağlık haklarının güçlendirilmesine, infaz sisteminde rehabilitasyon imkânlarının artırılmasına yönelik etkili faaliyetler öngörülmüştür.

İnsan onurunu merkeze alan bir diğer hak da özel hayatın gizliliğidir. Bireylerin mahremiyet alanları, insan hakları belgeleri ile anayasalarda yapılan kapsamlı düzenlemelerle koruma altına alınmıştır¹¹,

Anayasamızda bu hak, 'Özel Hayatın Gizliliği', 'Konut Dokunulmazlığı' ve 'Haberleşme Hürriyeti' şeklinde üç ayrı başlık altında düzenlenmiştir. Geçtiğimiz süreçte bu kapsamda hukuk sistemimize bazı önemli düzenlemeler kazandırılmıştır. Anayasa değişikliğiyle 2010 yılında kişisel verilerin korunması anayasal bir hak olarak ilk kez düzenlenmiştir. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere, kişilerin temel hak ve özgürlükleri koruma altına alınmıştır.

Tüm bu reformların etkinliğinin artırılması, insan yaşamını ve onurunu merkeze alan uygulamalara yenilerinin eklenmesi için Eylem Planı'nda "Kişinin Maddi ve Manevi Bütünlüğü ile Özel Hayatının Güvence Altına Alınması" amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

11 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12'nci maddesinde, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 17'inci maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Özel ve Aile Hayatına Saygı" başlıklı 8'inci maddesi ile Anayasamızın 20'nci, 21'inci ve 22'inci maddelerinde bu hak güvence altına alınmıştır.

6. AMAÇ: KİŞİNİN MADDİ VE MANEVİ BÜTÜNLÜĞÜ İLE ÖZEL HAYATININ GÜVENCE ALTINA ALINMASI

HEDEF
6.1

**İşkence ve Kötü Muameleyle Sıfır Tolerans
Politikasının Titizlikle Uygulanmaya
Devam Edilmesi**

Faaliyetler

- a. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'ndaki hükümler başta olmak üzere zor ve silah kullanımına ilişkin uygulama uluslararası standartlar dikkate alınarak analiz edilecektir.
- b. Zor ve silah kullanımına ilişkin mevzuatın uluslararası standartlarla uyumlu bir şekilde uygulanması amacıyla rehberler oluşturulacaktır.
- c. Kolluk görevlileri ile çarşı ve mahalle bekçilerine zor ve silah kullanımı ile kötü muamele teşkil edebilecek durum ve eylemler hakkında düzenli olarak eğitim verilecektir.
- d. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi ile BM İşkenceye Karşı Komite tavsiyeleri dikkate alınarak nezarethaneler ile geri gönderme merkezlerinin fiziki kapasiteleri dâhil standartları korunarak sürekli gözden geçirilecektir.
- e. İşkence ve kötü muamele iddialarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturmalara ilişkin veri tabanı oluşturulacaktır.
- f. İşkenceye sıfır tolerans anlayışı kapsamında, daha önce adli suçlar için yapıldığı gibi disiplin suçlarında da zamanaşımı kaldırılacaktır.
- g. Yakalama ve gözaltı uygulamalarının insan onurunu zedelemeyecek şekilde yerine getirilmesini temin etmek için kolluk görevlilerinin farkındalıkları artırılacaktır.
- h. Hastanelerde adli muayeneye özgü birim ve fiziki mekânlar yaygınlaştırılacaktır.

İşkence ve Kötü Muameleyle Sıfır Tolerans Politikasının Titizlikle Uygulanmaya Devam Edilmesi

- i.** Ceza infaz kurumlarına kabul sırasında alınan hekim raporlarında standart sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- j.** Ceza infaz kurumlarında barınma koşullarına ilişkin standartların daha da yükseltilmesi için çalışmalara devam edilecektir.
- k.** Tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmetlerine erişimi, ilgili kurumlarla işbirliği yapılarak artırılacaktır.
- l.** Özel bakım ve rehabilitasyona ihtiyaç duyan hükümlü ve tutuklular için tasarlanan "rehabilitasyon tipi ceza infaz kurumları" yaygınlaştırılacaktır.
- m.** Yüksek güvenliklı adli psikiyatri hastanelerinin kapasitesi güçlendirilecek ve sayıları artırılacaktır.

Soruşturmaların Etkili Bir Şekilde Yürütülmesinin Sağlanması

Faaliyetler

- a. Kolluk ile kamu görevlilerinin fiillerinden kaynaklanan hak ihlallerine ilişkin etkili bir şekilde idari soruşturma yürütülmesini sağlamak için uluslararası standartlar da dikkate alınarak uygulama gözden geçirilecektir.
- b. Görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle bir hak ihlaline sebebiyet veren kamu görevlileri hakkında rücu ve disiplin işlemleri etkili bir şekilde yürütülecektir.
- c. İddianamelerdeki isabet oranını artırmak amacıyla yargılamanın sonucu, iddianameyi hazırlayan Cumhuriyet savcısına bildirilecektir.
- d. Adli muayene ve raporlama işlemlerinin İstanbul Protokolü¹² ve uluslararası standartlara uyumunun sağlanması amacıyla adli tıp uzmanları ve doktorlara eğitim verilecektir.
- e. Ceza adaletinde hakkaniyeti güçlendirmek için denetimli serbestlikle cezanın infazında nispi uygulamaya geçilecektir.
- f. Adli kolluk uygulamasından kaynaklanan sorunlar Ceza Hukuku Bilim Komisyonu tarafından analiz edilecek ve analiz sonuçları kapsamında öneriler geliştirilecektir.
- g. Soruşturmaların etkililiğinin artırılması amacıyla Adli Kolluk Yönetmeliği gözden geçirilecek, adli kolluk görevlilerinin zararlı olmadığı başka birimlerde görevlendirilmemesi sağlanacaktır.
- h. Olay yeri inceleme, adli arama ve fiziki elkoyma işlemlerinin kamera ile kayıt altına alınması zorunluluğu getirilecektir.

12 İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu

Soruşturmaların Etkili Bir Şekilde Yürütülmesinin Sağlanması

- i.** Adli kolluk işlemlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi ve uygulama birliğinin sağlanması amacıyla adli kolluk rehberi hazırlanacaktır.
- j.** Etkili soruşturma için hukuk fakültesi mezunlarının adli kollukta istihdamı sağlanacaktır.
- k.** Her bölge adliye mahkemesi merkezinde Adli Tıp Kurumu grup başkanlığı kurulacak, Adli Tıp Kurumu'nun hizmet verdiği adli bilimler alanı genişletilecektir.
- l.** Suça ilişkin delillerin daha iyi değerlendirilebilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için Adli Tıp Kurumu uzmanlarına kişisel verilerin korunması suretiyle ilgililerin geçmiş dönem tıbbi kayıtlarına erişim imkânı getirilecektir.
- m.** Üniversitelerde adli tıp ve adli bilimler enstitülerinin kuruluşu ile yeni program açılmasına ilişkin standartlar geliştirilecek ve bu konuda Adli Tıp Kurumu ile iş birliği halinde çalışılacaktır.

Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadelenin Etkinliğinin Artırılması

Faaliyetler

a.

Eşe karşı işlenen suçlarla ilgili kanunda öngörülen cezayı artıran sebepler, boşanmış eşi de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

b.

Tek taraflı ısrarlı takip fiilleri ayrı bir suç olarak düzenlenecek ve böylelikle mağdurlara sağlanan güvence artırılacaktır.

c.

Cinsel saldırı mağduru kadınların ikincil örselenmelerini önlemek amacıyla hastanelerde oluşturulan özel merkezler/kadın destek birimleri yaygınlaştırılacaktır.

d.

Aile içi şiddet ve kadına karşı şiddetten kaynaklanan suçların etkin bir şekilde soruşturulması amacıyla kurulan özel soruşturma büroları ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

e.

Şiddet mağduru kadınların hak arama yollarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri için Ceza Muhakemesi Kanunu 234'üncü maddesi uyarınca avukat görevlendirilmesi imkânı getirilecek, adli yardım hizmetlerinden yararlanma koşulları kolaylaştırılacaktır.

f.

Aile içi şiddet bürolarında görevli Cumhuriyet savcılarını ile tedbir kararlarına bakmakla görevli hâkimlere uygulama birliğinin sağlanması için düzenli olarak eğitim verilecektir.

g.

Tehdit altındaki kadınların daha etkin korunmasını sağlamak için önleyici ve koruyucu kapasite artırılacak ve bu kapsamda teknolojik imkânlardan da azami ölçüde yararlanılacaktır.

h.

Haklarında uzaklaştırma kararı verilenler başta olmak üzere, aile içi şiddet veya kadına karşı şiddet uygulayanların rehabilitasyonu sağlanacak, bu amaçla öfke kontrolü ve stres yönetimi gibi etkili programlar geliştirilecektir.

i.

Boşanma sürecinin taraflar ve çocuklar üzerindeki olası olumsuz etkilerini en aza indirebilmek, özellikle çocukla kişisel ilişkinin sağlıklı yürütülmesini sağlamak amacıyla süreç hakkında taraflar ve çocuklar bilgilendirilecek ve ihtiyaç duyanlara psiko-sosyal destek sağlanacaktır.

Adli İşlemler ve Süreçlerde Bireylerin Onur ve Haysiyetleri ile Özel Hayatlarının Korunması

Faaliyetler

- a. Suçla veya dava konusu olayla ilgili bulunmayan özel hayata ilişkin hususların yargısal işlem ya da kararlara yansımaması ve kamuoyuna açıklanmaması için gereken tedbirler alınacaktır.
- b. İletişimin tespiti ve dinlenmesi şeklindeki koruma tedbiriyle elde edilen kayıtların beraat kararı verilmesi halinde de yok edilmesi sağlanacaktır.
- c. Kişinin onur ve haysiyetine, özel hayatının gizliliğine karşı işlenen fiiller ile iftira ve suç uydurma suçlarının daha etkin bir şekilde soruşturulması sağlanacaktır.
- d. Üst ve beden aramalarının, insan onurunu zedelemeyecek şekilde uygulanmasına yönelik kararlılık sürdürülerek kolluk görevlileri ve ceza infaz kurumu personeline düzenli eğitim verilmesine devam edilecektir.
- e. Boşanma davalarının uzun sürmesinden kaynaklı mağduriyetleri giderecek düzenlemeler yapılacaktır.

Cezaların İnfazında Bireylerin Onur ve Haysiyetleri ile Özel Hayatlarının Korunması

Faaliyetler

- a. Hükümlülerin cezalarının mümkün olduğu ölçüde ailelerinin kolaylıkla ulaşabileceği yerlerde infaz edilmesi ve bu suretle aile bağlarını sürdürmeleri sağlanacaktır.
- b. Maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren hükümlülerin talebe bağlı nakillerine ilişkin ücret ve masrafların ödenmesi konusunda kolaylıklar sağlanacaktır.
- c. Hükümlü ve tutukluların, kendilerini ziyaret edeceğini bildirdiği listede yer alan kişileri değiştirebilmesine imkân tanınacaktır.
- d. Hükümlü ve tutukluların açık görüş süreleri uzatılacaktır.
- e. Hükümlü ve tutuklular ile ziyaretçilerinin sağlık kurulu raporu ile tespit edilen engellilik halleri dikkate alınarak, ziyaretlerin bir refakatçi eşliğinde ya da açık görüş şeklinde yapabilmelerine imkân sağlanacaktır.
- f. Çocukların eğitim durumları dikkate alınarak ceza infaz kurumlarında hafta sonları da görüş yapma imkânı sağlamak amacıyla mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
- g. Hükümlü ve tutukluların, yakınlarının hastalığı veya ölümü halleri ile doğal afet durumlarında kullanabilecekleri mazeret izninin kapsamı genişletilecektir.
- h. Ceza infaz kurumlarında dijital dönüşüm gerçekleştirilecek, bu kapsamda hükümlü ve tutukluların yakınları ile görüntülü görüşme, mektup alıp gönderme, dilekçe verme ve sağlık durumunu takip etme gibi bazı işlemlerin teknolojinin imkânlarından yararlanılarak yürütülmesi sağlanacaktır.
- i. Hükümlü ve tutuklulara yönelik psiko-sosyal yardım programları çeşitlendirilecek ve manevi rehberlik hizmetleri geliştirilecektir.
- j. Hükümlü ve tutukluların meslek edinmeleri amacıyla kurulan Mesleki Eğitim Merkezleri yaygınlaştırılacak, mesleki eğitimin sayı ve çeşitliliği artırılacaktır.

Cezaların İnfazında Bireylerin Onur ve Haysiyetleri ile Özel Hayatlarının Korunması

- k.** Hükümlü ve tutuklulara tahliye sonrası meslek edindirilmesi için faaliyet gösteren işyurdu sayısı ve iş kolu çeşitliliği artırılacak ve kapasiteleri yükseltilecektir.
- l.** Tahliye edilen hükümlülerin topluma yeniden uyumları için iş ve çalışma hayatına katılımını sağlayan işverenlere teşvik imkânları oluşturulacaktır.
- m.** Denetimli serbestlik yükümlülerinin meslek edinmelerini sağlamak için halk eğitim merkezleri, İŞKUR, yerel yönetimler ve özel sektör işbirliğiyle programlar düzenlenecek, kamuya yararlı bir işte çalışma yükümlülüğünün bu kurslarda yerine getirilmesi sağlanacaktır.
- n.** Doktor, pedagoğ, psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı gibi uzman personelin, ceza infaz kurumlarında çalışmalarının teşvik edilmesine yönelik tedbirler alınacak ve sayıları artırılabilecektir.
- o.** Hükümlü ve tutukluların disiplin mevzuatı gözden geçirilecek; etkin, öngörülebilir ve ölçülü bir yaptırım/ödül sistemi geliştirilecektir.

İnsan Hayatının Korunması Amacıyla Gerekli Tedbirlerin Alınması

Faaliyetler

- a. Tedbirsiz ve dikkatsiz davranışlar sonucu insan hayatının zarar görmemesi için kamu kurum ve kuruluşları gerek düzenleyici ve denetleyici, gerekse de icra eden merci olarak her türlü tedbiri titiz bir şekilde alacak ve uygulamasını takip edecektir.
- b. İnşaat alanları, afet riski altında bulunan binalar ile metruk binaların çevre güvenliği ve denetimine ilişkin düzenleyici çerçeve gözden geçirilecektir.
- c. Trafik kazalarında ölüm ve yaralanma riskinin en aza indirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.
- d. Yenidoğan ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi amacıyla gerekli tedbirler etkili bir şekilde alınacaktır.
- e. Askerliğe elverişliliğin belirlenmesinde kişisel veriler korunmak suretiyle adayın sağlık geçmişi detaylı olarak değerlendirilecek, muayene ve raporlarda standardın sağlanması amacıyla sağlık personeline düzenli olarak eğitim verilecektir.
- f. Askerlik hizmeti sırasında kendisine veya çevresine zarar verme ya da başkalarından zarar görme riski taşıyanlar etkin bir şekilde belirlenecek ve bu kişilerin silaha erişimleri engellenecektir.

Kişisel Verilerin İşlenmesinde Özel Hayatın Korunması

Faaliyetler

- a. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Avrupa Birliği standartları ile uyumlu hale getirilecektir.
- b. Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun idari para cezası kararlarına karşı sulh ceza hâkimlikleri yerine idari yargıya başvuru imkânı sağlanacaktır.
- c. Kişilerin mağduriyetlerinin ve hak kayıplarının önlenmesi için adli sicil kayıtlarının silinmesinde uygulamadan kaynaklı sorunları giderilecek, "arşiv kayıtları"nın silinme süreleri kısaltılacaktır.
- d. Ceza mahkûmiyetinin sonucu olan yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin hükümler, hak ve özgürlüklerin kullanılmasına engel teşkil etmeyecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

**7. AMAÇ:
MÜLKİYET
HAKKININ DAHA
ETKİN KORUNMASI**

Mülkiyet hakkı, toplumun sosyal ve ekonomik yönden gelişimini temin eden temel bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, AİHS ve Anayasa’da öngörülen bu temel hak, modern insan hakları doktrininde doğuştanlık ilkesine bağlı biçimde değerlendirilmekte olup, devletin koruması altındadır. Devlet, koruma yükümlülüğü dışında ‘uygulama yükümlülüğü’ olarak adlandırılan ödevi çerçevesinde de mülkiyet hakkının tam olarak hayata geçirilmesini temin edecek tedbirleri almak durumundadır.

Geçtiğimiz süreçte devletin mülkiyet hakkını koruma ve uygulama yükümlülüğü kapsamında önemli yenilikler hayata geçirilmiştir.

Eylem Planı, mülkiyet hakkının dokunulmazlığını idareye de hatırlatıcı bir üslupla ele almış bulunmaktadır. Belge, mülkiyet hakkının güçlendirilmesine yönelik siyasi iradeyi arkasına alarak uygulamadan kaynaklanan sorunlara da çözüm önermektedir.

Örneğin, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nda yapılan değişikliklerle birlikte vatandaşların mülkiyetine konu taşınmazında bedelin ödenmemesi ve gecikmesi halinde ilgililerin zarara uğramaması amacıyla “gerçek karşılık ilkesi” hayata geçirilerek “hakkaniyete uygun giderim” prensibi benimsenmiştir. Yine aynı amaçla mülkiyet kısıtlamalarına tazminat imkânı getirilmiştir. Terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören bireylerin bu zararlarının ulusal ve uluslararası yargı mercilerine gidilmesine gerek kalmaksızın hızlı, etkin ve adil bir şekilde sulh içinde karşılanması amacıyla Zarar Tespit Komisyonları kurulmuştur.

Anayasa’da kişilerin mülkiyet hakkına sahip oldukları kabul edildiği gibi, diledikleri alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahip oldukları ve özel teşebbüsler kurmanın serbest olduğu da açıkça belirtilmiştir. Anayasa’nın bu düzenlemeleri göstermek-

tedir ki; hukuk sistemimiz kişilerin irade özgürlüğüne sahip olduğunu temel bir ilke olarak benimsemiştir. Bu ilkeleri esas alan bir ekonomik düzende, kişilerin maddi ve manevi varlıklarını koruma ve geliştirmelerinin en önemli araçlarından birinin sözleşmeler olduğu açıktır.

İrade özgürlüğünün borçlar hukuku alanına yansıma şekli sözleşme özgürlüğüdür. Sözleşme özgürlüğü sayesinde kişiler borç, alacak ve mülkiyet ilişkilerini, hukuk düzeninin sınırları içinde yapacakları sözleşmelerle özgürce düzenleyebilmektedirler. Bu nedenle Belge’de sözleşme hukuku ile mülkiyet hakkı birlikte ve birbirini tamamlayan nitelikte görülmüştür. Bu kapsamda, sosyal ve ekonomik hayatta bu özgürlüğün güçlendirilmesine yönelik tedbirler ortaya konulmuştur.

Eylem Planı, mülkiyet hakkının dokunulmazlığını idareye de hatırlatıcı bir üslupla ele almış bulunmaktadır. Belge, mülkiyet hakkının güçlendirilmesine yönelik siyasi iradeyi arkasına alarak uygulamadan kaynaklanan sorunlara da çözüm önermektedir.

Bu amaç altında ilk hedef, kamulaştırma işlemlerinde yaşanan sorunları çözmeye yönelik olmuştur. Mevzuatın değiştirilmesi ve kamulaştırmaz el atmadan kaynaklanan mülkiyet ihlallerinin engellenmesi başta olmak üzere bu alanda bireyin hakkını koruyan ve güçlendiren bir faaliyet silsilesi öngörülmektedir.

Aynı şekilde, alacaklı ile borçlu arasında mülkiyet hakkı bakımından bir denge gözetilmesi de önem arz etmektedir. Hacedilen malın en üst bedelden satılmasının sağlanması için icra satışlarının elektronik ortamda yapılabilmesi ve borçluya hacedilen malını satmak imkânı getirilmesi, ayrıca mülkiyet hakkına ilişkin davaların süratle görülmesi Belge’nin üzerinde hassasiyetle durduğu konular arasında yer almıştır.

Kamu idarelerinin taraf olduğu aynı nitelikteki uyuşmazlıklarda “pilot dava” usulü getirilerek, bu davada verilecek kararın aynı konudaki diğer tüm uyuşmazlıklar bakımından bağlayıcı olması sisteme dair reform niteliğinde değişikliklerden biri olacaktır.

Ceza yargılamasında da el koyma ve müsadereye ilişkin mevzuat ya da uygulamadan kaynaklanan sorunların farkında olan Eylem Planı, bu alanda kişi hakkını ön planda tutan değişiklikler önermektedir.

Ayrıca, mülkiyet hakkının imar uygulamaları ve parselasyon işlemleri esnasında daha etkin bir şekilde korunması amacıyla faaliyetler öngörülmüş ve şeffaflık, hesap verilebilirlik ve objektiflik ilkeleri çerçevesinde

uygulama birliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Yalnızca söz konusu temel hakların korunması ve geliştirilmesi noktasında değil, bu hak alanına yönelen ihlal eylemlerinin önlenmesi açısından da Belge’de, “Mülkiyet Hakkının Daha Etkin Korunması” amacına matuf olarak řu hedef ve faaliyetler öngörölmüştür:

7. AMAÇ: MÜLKİYET HAKKININ DAHA ETKİN KORUNMASI

Kamulaştırma Uygulamalarından Kaynaklı Mülkiyet Hakkı İhlallerinin Önlenmesi

Faaliyetler

- a. Mülkiyet hakkının etkili bir şekilde korunması amacıyla acele kamulaştırmaya ilişkin hükümleri de içerecek şekilde Kamulaştırma Kanunu ve ilgili diğer mevzuat gözden geçirilecektir.
- b. Kamulaştırma bedelinin ödenmesinde gecikilmesi halinde uygulanacak faizin hesaplanmasında tüketici fiyat endeksindeki değişimlerin dikkate alınması sağlanacaktır.
- c. Kamulaştırmada “kamu yararı” kararının açık, öngörülebilir ve anlaşılabilir bir şekilde verilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.
- d. Kamulaştırmaz el atma gibi mülkiyet hakkına yönelik mevzuat ya da uygulamadan kaynaklı müdahalelere karşı valilikler nezdinde idari bir başvuru yolu getirilecek ve kusuru bulunan kamu görevlilerine idari yaptırım uygulanacaktır.
- e. Kamulaştırmaz el atma eylemlerinden kaynaklı davaların öncelikle görülmesi ve malikin uğradığı zararların en hızlı şekilde ve gecikmeksizin tazmini sağlanacak, bu davalarda yargılama harç ve giderleri ile vekâlet ücretinin ilgili idareye yükletilmesine ilişkin düzenleme yapılacaktır.
- f. Kamulaştırmalarda bedel takdir edilirken, taşınmaz kültür varlıklarının enderlik ve sanat değeri de dikkate alınacaktır.

İcra Takibi ve Yargılama Süreçlerinden Kaynaklı Mülkiyet Hakkı İhlallerinin Önlenmesi

Faaliyetler

- a. İcra ve İflas Kanunu ile Yönetmeliği mülkiyet hakkının en geniş şekilde korunmasını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
- b. Haczedilen malın en üst bedelden satılarak alacaklının alacağına kavuşması ve borçlunun mevcut borcundan kurtulmasını sağlamak amacıyla icra satışlarının tüm aşamaları elektronik ortamda gerçekleştirilecektir.
- c. Alacaklıların menfaati de gözetilmek suretiyle borçluya haczedilen malını satma imkânı getirilecektir.
- d. İcra takip sürecinde taraflara yansıyan maliyetlerin azaltılması için ihaleye katılım teminat oranı, muhafaza ücretleri ve diğer masraflar azaltılacaktır.
- e. Organize bir şekilde ve kötü niyetli olarak ihalenin feshi davası açılmasını ve bu suretle takibin tarafları ile ihale alıcısını mağdur eden uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.
- f. İhalenin feshi davasında talebin reddi halinde hükmolunacak para cezası ölçülülük ilkesi dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.
- g. İdari yargıda mülkiyet hakkını etkileyen hususların ivedi yargılama usulüyle hızlı biçimde çözümü sağlanacaktır.
- h. Kamu idarelerinin taraf olduğu aynı nitelikteki uyuşmazlıklarda "pilot dava" usulü getirilecek, bu davanın ivedi bir şekilde görülmesi ile verilecek kararın aynı konudaki uyuşmazlıklar bakımından bağlayıcı olması sağlanacaktır.
- i. Ceza yargılamasında müsadereye ilişkin mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan sorunlara yönelik usulü güvenceler güçlendirilecektir.
- j. Ceza yargılamasında el konulan varlıkların değer kaybının önlenmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

İmar Uygulamalarından Kaynaklı Mülkiyet Hakkı İhlallerinin Önlenmesi

Faaliyetler

a.

Düzenleme ortaklık payı ve bedelsiz terk uygulamaları bakımından şeffaflık, hesap verilebilirlik ve objektiflik ilkeleri çerçevesinde uygulama birliği sağlanacaktır.

b.

İmar planı izleme ve denetleme sistemi oluşturulacak ve böylelikle parselasyon işlemlerine ilişkin İmar Kanunu'nun 18'inci maddesi uygulamasından kaynaklı olarak vatandaşların yaşadığı mağduriyetler giderilecektir.

c.

Hukuki öngörülebilirlik ve belirliliğin güçlendirilmesi için imar planlarındaki değişikliklerden kaynaklı uygulamada yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.

d.

İmar planlarında, kamu hizmetine tahsis amacıyla mülkiyet hakkına getirilen sınırlandırmalar ile hukuki el atmadan kaynaklı mağduriyetler giderilecektir.

İdari Uygulamalardan Kaynaklı Mülkiyet Hakkı İhlallerinin Önlenmesi

Faaliyetler

- a. Kişilerin lehine olan yerleşik yargı içtihatları idare tarafından düzenli olarak takip edilecek, idarelere yapılan başvuruları kabul etme ve davadan vazgeçme gibi konularda idarelerin yetkileri artırılacaktır.
- b. Tapu siciline idareler tarafından konulan kamusal kısıtlamalar, elektronik ortamda malik ve ilgililerin bilgi ve erişimine sunulacaktır.
- c. Abonelik sözleşmelerinden alınan güvence bedelinin, verilen hizmetin türüne göre öngörülecek birim miktar üzerinden belirlenmesi ve alındığı tarihteki değerini koruyacak şekilde iadesi sağlanacaktır.
- d. Anayasa Mahkemesi ve AİHM'in mülkiyet hakkına ilişkin içtihatlarının tapu ve kadastro işlemlerinde etkin bir şekilde dikkate alınması için ilgili personele yönelik farkındalık artırıcı faaliyetler düzenlenmesi dâhil gerekli tedbirler alınacaktır.
- e. Kamu kurumları tarafından yersiz ödeme nedeniyle gerçekleştirilen tahsilât işlemlerinin öngörülebilir ve hakkaniyete uygun bir şekilde yapılması amacıyla uygulamadan kaynaklı bazı aksaklıklar giderilecektir.

8. AMAÇ:
KIRILGAN
KESİMLERİN
KORUNMASI
VE TOPLUMSAL
REFAHIN
GÜÇLENDİRİLMESİ

Eylem Planı, bu amaç başlığı altındaki hedeflere çocuk haklarıyla başlamaktadır. Çocuk hakları, bütün demokratik sistemlerin öncelik verdiği ve yenilikçi politikalarla sürekli olarak geliştirdiği bir insan hakları disiplini olmuştur. Bu kavram hiçbir çocuğa ayrımcılık yapılmadan tüm çocukların hak temelli korunmasını gaye edinen bir anlayışa dayanmaktadır. Bu çerçevede uluslararası toplum tarafından Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) kaleme alınmıştır.

İnsan hakları disiplini içerisinde sürekli gelişen bir diğer kavram ise gençlik haklarıdır. Ayrıca sağlıklı ve yaşanabilir çevre, toplum sağlığı ve bilişim gibi alanlarda da insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye, geride bıraktığımız süreçte çocuk hakları konusunda ciddi ilerlemeler kaydetmiştir. Örneğin 2010 yılında Anayasamızın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" kısmında "Ailenin Korunması" başlıklı 41'inci maddesine "Çocuk Hakları" eklenerek, çocuğun üstün yararı ilkesine anayasal güvence kazandırılmıştır¹³. Yine, 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu; 2007 yılında yürürlüğe giren 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun ile

2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun başta olmak üzere pek çok yasa da çocuk haklarına yer verilmiştir.

Belge'nin, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimini ön planda tutma hedefi içinde çocuk adaleti uygulamaları önemli bir yer

13 Anayasa m. 41/3-4:"Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."

tutmaktadır. Çocukların desteklenmesi ve korunması bakımından mağdur ya da suçta sürüklenen çocuk fark etmeksizin bütüncül bir çocuk adaleti yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda; çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak, icra daireleri aracılığıyla gerçekleştirilen çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümlerin gözden geçirilmesi, beraberinde 0-6 yaş grubu çocuğu bulunan anneler bakımından cezanın infazının, anne-çocuk ünitesi adı verilen ve bu maksatla özel tasarlanmış yerlerde yerine getirilmesi, annelerin denetimli serbestlikten yararlanma imkânının genişletilmesi, kapalı ceza infaz kurumunda barındırılan çocukların ziyaretçileri ile tüm görüşmelerinin “açık görüş” şeklinde yaptırılması gibi insani uygulamalar görülmektedir.

İnsan hakları disiplini içerisinde sürekli gelişen bir diğer kavram ise gençlik haklarıdır. Bu hak, toplumda gençlerin söz hakkı sahipliğini ve karar alma süreçlerine katılımını ve kendilerine ayrımcılık yapılmamasını güvence altına almaktadır. Gençlerin özgür bireyler de olduğunun en somut ifadesi ise katılım haklarıdır. Katılım hakları, gençlerin çeşitli toplumsal alanlarda aktif ve etkin bir şekilde var olabilmeleri anlamına gelmektedir. Bu bağlamda gençlerin siyasi katılımının en geniş şekilde sağlanması iradesi doğrultusunda 2006 yılında yapılan değişikliklerle seçilme yaşı otuzdan yirmi beşe, 2017 yılında yapılan değişikliklerle de on sekize indirilmiştir.

Belirtilen tüm bu hususların önemini vurgulayan Avrupa Konseyi¹⁴ ve Birleşmiş Milletler, bu konuda taraf devletleri yasal düzenlemeler yapmaya davet etmektedir. Bu çerçevede ülkemizde, Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde kurulan Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, gençlerin serbest zamanlarını çeşitli sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirmelerini ve hayata aktif katılımlarını sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler ve sosyal faaliyetler yürütmektedir.

Devletin pozitif ayrımcılık yapmasını ve özel politikalar geliştirmesini gerektiren diğer bir alan ise engelli veya yaşlı haklarıdır. Ülkemizin bu konuda hukuki düzenlemelerle yaptığı iyileştirmeler, özellikle 2003 yılından itibaren önemli ölçüde ivme kazanmıştır. Bu kapsamda Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 2007 yılında imzalanmış ve 2009 yılında TBMM’de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

14 <https://rm.coe.int/168070237c>, Erişim Tarihi: 05.02.2021

Sosyal koruma uygulamaları daha da güçlendirilmiş, özellikle 2010 yılında ilk kez Evde Sağlık Hizmeti başlatılmıştır. Alınan tedbirlerle Anayasamızda yer alan 'sosyal devlet' ilkesi, engelli ve yaşlı bireyler açısından uygulamaya esas bir norma dönüştürülmüştür. Söz konusu norm, son yıllarda ceza infaz politikalarında da kendisini güçlü bir şekilde hissettirmektedir.

Eylem Planı bu stratejinin devamı olarak, hükümlü ve tutukluların haklarını daha da genişletmeye, özel infaz usullerini geliştirmeye ve ceza infaz kurumlarında bulunan kırılğan kesimlerin gözetilmesine yönelik faaliyetler öngörmüştür. Ağır hasta, yaşlı, hamile veya engelli hükümlülerin cezalarını konutta infaz edebilmelerine ilişkin imkânların artırılması, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların kapsamının genişletilmesi, yaşlı ve engelli hükümlüler için denetimli serbestlikle tahliye kapsamının genişletilmesi bu kapsamda öngörülen faaliyetlerin bazılarıdır.

Toplumun kırılğan kesimlerinden birini de, iç savaş, etnik temizlik ve yoksulluk gibi ağır insani trajedilere maruz kalarak çaresizlik içinde yurtlarını terk etmek zorunda kalan yabancılar oluşturmaktadır. Türkiye bu konuda son yıllarda dünyaya örnek olacak politikalara dayalı uygulamalar geliştirmiştir. 2013 yılında, koruma talep eden yabancılar yönelik 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hayata geçmiştir. Belge bu yaklaşımı daha güçlü bir şekilde devam ettirme iradesini yansıtan faaliyetler içermektedir.

Söz konusu amaç başlığı kapsamında ayrıca sağlıklı ve yaşanabilir çevre, toplum sağlığı ve bilişim gibi alanlarda da insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Sosyal haklar kategorisinde yer alan sağlık hakkı, doğrudan yaşam hakkı ile ilişkili bir hak türüdür.

Toplumsal refah hakkının bir diğer görünümü de sağlıklı ve yaşanabilir çevre hakkıdır. Yoğun kentleşmenin ortaya çıkardığı iklim ve çevre tahribatını en aza indirebilmek adına Türkiye, uluslararası sözleşmelere taraf olmakla kalmamış, birtakım yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Yine bu kapsamda, 2004 yılında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve 2009 yılında Kyoto Protokolü imzalanmıştır.

Günümüzde fiziksel çevre kadar dijital çevre de gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Teknolojik yenilikler, uluslararası kuruluşlar tarafından da etik açıdan ve insan hak ve özgürlükleri çerçevesinden

ele alınmaktadır. Zira her bir teknolojik alan, birtakım hak ihlallerine, özgürlük kısıtlarına, yeni suç türlerine ve etik ihlallere yol açabilmektedir.

Öte yandan hayvanların korunması ve kendi doğası içinde barındırılması kapsamında onların mal değil can olarak görülmesine yönelik toplumsal farkındalığın artırılması ve gerektiğinde mevzuat düzenlemelerinin yapılması eylem planının önem arz eden faaliyetleri arasında yer almaktadır.

Yaşanan tüm bu gelişmeler karşısında, insan hakları güvence mekanizmalarının tahkim edilmesi ve güncel ihtiyaçlara uyumunun sağlanması amacıyla Eylem Planı'nda, "Kırılgan Kesimlerin Korunması ve Toplumsal Refahın Güçlendirilmesi" amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

8. AMAÇ: KIRILGAN KESİMLERİN KORUNMASI VE TOPLUMSAL REFAHIN GÜÇLENDİRİLMESİ

Çocukların Fiziksel ve Ruhsal Gelişimlerinin Desteklenmesi

Faaliyetler

- a. Çocukların dijital riskler, siber zorbalık, internet bağımlılığı ile yazılı ve görsel medyanın zararlarından korunmasına yönelik çalışmalar artırılacaktır.
- b. Çevrimiçi çocuk istismarı fiilleri ile daha etkili bir şekilde mücadele edilecek ve bu nedenle oluşan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.
- c. Uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki kimsesiz çocukların bakım ve gözetiminin daha etkin sağlanabilmesi için tüzel kişi vesayet sistemi hayata geçirilecektir.
- d. Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümler, çocuğun psikolojisi ve yüksek yararı dikkate alınarak gözden geçirilecektir.
- e. Adli süreçlerde çocukların beden muayenesi, "Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalete İlişkin Rehber" ilkeleri ile çocuğun talebi veya uzman görüşü dikkate alınarak bir refakatçi huzurunda yapılacaktır.
- f. Aile mahremiyeti ve çocuğun üstün yararının daha iyi korunabilmesi amacıyla aile ve çocuk mahkemelerinin müstakil bir kampüs içinde bulunacağı yeni bir adliye mimarisini geliştirilecektir.
- g. Çocuk mahkemelerindeki duruşma salonları, çocuk dostu olacak şekilde tasarlanacak, duruşmalara hâkim, savcı ve avukatların cübbe giymeksizin katılımına imkân sağlanacaktır.

- h. Bazı ağır suçlar hariç olmak üzere 15 yaşından küçük çocukların ilk defa işledikleri fiillerin, soruşturmaya konu edilmemesi için çocuklara özgü koruma mekanizmaları geliştirilecektir.
- i. Çocuklar hakkındaki davalar ile istinaf ve temyiz incelemelerinin öncelikli olarak görülmesi sağlanacaktır.
- j. Hakkında adli kontrol kararı uygulanan çocuklar için psiko-sosyal destek hizmeti verilecektir.

Çocuk Adalet Sistemine Duyarlı İnfaz Uygulamalarının Geliştirilmesi

Faaliyetler

- a. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu çocukların oyun, spor ve gençlik kampları gibi fiziksel etkinliklerden daha fazla faydalanmaları sağlanacaktır.
- b. Beraberinde 0-6 yaş grubu çocuğu bulunan anneler bakımından cezanın infazı, anne-çocuk ünitesi adı verilen ve bu maksatla özel tasarlanmış yerlerde yerine getirilecektir.
- c. Beraberinde 0-6 yaş grubu çocuğu bulunan annelerin denetimli serbestlikten yararlanma imkânı genişletilecektir.
- d. Ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte bulunan 0-6 yaş grubu çocukların, dışarıda bulunan yakınlarına teslimi ve yakınlarından da annesine teslimi açık görüş suretiyle gerçekleştirilecek, böylelikle çocukların yıpranmaları önlenecektir.
- e. Kapalı ceza infaz kurumunda barındırılan çocukların ziyaretçileri ile tüm görüşmeleri "açık görüş" şeklinde yaptırılacaktır.
- f. Çocuk hükümlü ve tutuklulara aile bireylerinin katılımıyla "aile görüşmesi" yapma imkânı getirilecektir.
- g. Tahliye olan kimsesiz çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bildirilecek ve bu çocuklar hakkında gerekli koruyucu tedbirler alınacaktır.
- h. Denetimli serbestlik müdürlüklerinde çocuk büroları kurulacak ve suça sürüklenen çocuklar adli süreçlerin her aşamasında bu bürolar tarafından takip edilecektir.

Gençlerin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi

Faaliyetler

- a. “Gönüllülük Çalışmaları” orta öğretim müfredatında yer alacak ve üniversitelerde seçmeli ders olarak yaygınlaştırılacak, bu çalışmalar öğrencilerin başarı düzeyinin ölçülmesinde dikkate alınacaktır.
- b. Gençlerin karar alma süreçlerinde daha etkin bir şekilde temsili sağlanacak, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif imkânlardan daha fazla yararlanmalarına yönelik faaliyetler yürütülecektir.
- c. Gençlerin yazılım sektöründe etkin bir şekilde yer almaları ve dijital dünyada söz sahibi olmaları sağlanacak, bu amaçla uluslararası geçerli sertifika programlarından yararlanma imkânları artırılacaktır.
- d. Gençlere yönelik evlilik yardımının kapsamı genişletilecektir.
- e. Gençlerin iş gücü piyasasına aktif katılımları desteklenerek staj ve uygulama eğitimi imkânları teşvik edilecek ve genç istihdamı ulusal strateji belgesi hazırlanacaktır.
- f. Yurtdışındaki üniversite eğitimi sırasında öngörülen staj yapma yükümlülüğünün Türkiye’de yerine getirilebilmesine ilişkin olanaklar artırılacaktır.
- g. Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim Bursu Programlarından, zorunlu hizmetlerini Türkiye’de tamamlamaları koşuluyla, yurtdışında yaşayan gençlerin de yararlanabilmesi sağlanacaktır.
- h. Birleşmiş Milletler 2030 Gençlik Stratejisi’nin etkin bir şekilde uygulanması hedefine de katkıda bulunmak üzere İstanbul’da bir Birleşmiş Milletler Gençlik Merkezi kurulmasına yönelik çalışmalara hız verilecektir.
- i. Gençlik merkezleri, gençlik kampları ve yaygın eğitim programları başta olmak üzere kaliteli ve erişilebilir gençlik çalışmaları yoluyla gençlerin desteklenmesine devam edilecektir.
- j. Toplu konut projelerinin geliştirilmesi sürdürülecek, gençler de dahil olmak üzere ihtiyaç sahiplerinin konut edinme hakkına yönelik tedbirler etkili bir şekilde alınmaya devam edilecektir.

Engelli ve Yaşlıların Kamu Hizmetlerine Erişimlerinin Kolaylaştırılması

Faaliyetler

- a. Engellilerin üst kademe kamu yöneticiliği ile mesleklerine uygun kamu görevlerinde istihdamı teşvik edilecektir.
- b. Engellilere tanınan haklardan faydalanabilmek için gerekli olan sağlık raporlarında engellilik hali ve oranına ilişkin kriterlerde standart sağlanacak, çoklu değerlendirme uygulaması gözden geçirilmek suretiyle engelli vatandaşların mağduriyetleri giderilecektir.
- c. Adliye binaları da dâhil olmak üzere kamunun kullanımına tahsis edilmiş binalar, kamusal alanlar ve ulaşım araçları erişilebilir, engelli ve yaşlı dostu haline getirilecek, engelli ve yaşlıların hayatlarını kolaylaştıran akıllı uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
- d. Televizyon programlarının engellilere yönelik işaret dili ya da altyazı ile yayınlanması teşvik edilecek ve başta işitme engelliler için işaret dili tercümanları olmak üzere engellilere hizmet verecek nitelikli kamu personeli sayısı artırılacaktır.
- e. Engelli ve yaşlıların oy kullanma süreçlerine tam katılımını sağlamak için mevzuat gözden geçirilecek ve bu kişilerin oy kullanmalarını kolaylaştıracak tedbirler alınacaktır.
- f. Hükümlülük ve engellilik durumu ile yaşlılık derecesi dikkate alınarak vesayete alternatif tedbirler geliştirilecektir.
- g. Engellilik derecesi belli düzeydeki öğrenciler, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı yurtlarda ücretsiz barındırılacaktır.
- h. Özel infaz usullerinin kapsamı genişletilecek, ağır hasta, yaşlı veya engelli gibi hükümlülerin cezalarını konutta infaz edebilmelerine ilişkin imkânlar artırılacaktır.
- i. Engellilik, hastalık veya kocama nedeniyle ceza infaz kurumunda yaşamını yalnız başına idame ettiremeyen hükümlüler bakımından cezanın denetimli serbestlik tedbiri altında infazına ilişkin uygulamanın kapsamı genişletilecek, bu hususta kamu hastanelerinden alınacak raporla yetinilmesine ilişkin düzenleme yapılacaktır.

Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Rehabilitasyonu ve Adalete Erişimlerinin Güçlendirilmesi

Faaliyetler

- a. Uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki yabancılar ile insan ticareti mağdurlarının sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarına yönelik stratejiler geliştirilecek, toplumsal uyumlarını kolaylaştırmak için sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yürütülecektir.
- b. Geri gönderme merkezlerindeki barınma koşullarına ilişkin şikâyetleri incelemek üzere etkili bir başvuru yolu oluşturulacaktır.
- c. “İdari gözetim”e alternatif tedbirlere ilişkin ikincil mevzuat çalışması yapılacak ve söz konusu tedbirler etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- d. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında işlem gören yabancıların avukata erişimlerinin fiilen kolaylaştırılması ve yargılamaların makul sürede tamamlanması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.
- e. Yabancılar için hazırlanan şüpheli, sanık ve mağdur hakları formları yaygın dillere tercüme edilecek ve bu formların ilgililere verilmesi sağlanacaktır.
- f. Uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki yabancılar karşı işlenen suçlarla ilgili veritabanı oluşturulacaktır.

İnsan Ticaretiyle Etkili Şekilde Mücadele Edilmesi

Faaliyetler

- a. İnsan ticaretine ilişkin suç ve cezalar, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi ve GRETA tavsiyeleri dikkate alınarak gözden geçirilecektir.
- b. İnsan ticaretine ilişkin suçlara bakmakla görevli hâkim, savcı ve kolluğa yönelik olarak düzenli eğitim verilecek ve bu suçlara ilişkin kılavuz rehber ilkeler hazırlanacaktır.
- c. İnsan ticareti mağdurları ve olay tanıklarının korunabilmesi için gerekli tedbirler etkili bir şekilde alınacak, kişilerin insan ticareti mağduru olmalarının önlenmesi amacıyla kayıt dışı çalışmaya ilişkin denetimlerin etkinliği artırılacaktır.

HEDEF
8.7**Sağlıklı ve Yaşanabilir Çevrenin Korunması****Faaliyetler**

- a.** İklim değişikliğinin temel insan haklarına etkileri analiz edilecek ve sonuçlar kamu politikaları oluşturulurken dikkate alınacaktır.
- b.** Sağlıklı ve yaşanabilir çevre ile ormanların korunmasına yönelik kamuoyunda farkındalık artırmak amacıyla iletişim kampanyaları düzenlenecektir.
- c.** Zararlı kimyasallar ile atıkların oluşumu en aza indirilecek, atıkların geri dönüşüm oranı ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranı artırılabilecektir.
- d.** Enerji verimliliğine ilişkin sosyal bilinç geliştirilecek, toplumsal davranış değişikliği amacıyla farkındalık artırılabilecektir.
- e.** Hayvanların korunması ve kendi doğası içinde barındırılması sağlanacak, yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere yaptırım uygulanacak, ayrıca hayvan sevgisi farkındalığının artması için sivil toplum kuruluşları ile ortak etkinlikler yapılacaktır.
- f.** Hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini ve hayvanların korunmalarını temin etmek amacıyla onları mal olarak değil can olarak gören bir anlayışla mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
- g.** Kişi başına düşen yeşil alan miktarı artırılacak, yeşil alanlar, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli ve erişilebilir hale getirilecektir.
- h.** Tüm şehirlerde herkes için erişilebilir meydanlar oluşturulacaktır.
- i.** Toplumsal huzuru bozan, genel güvenliğe ve trafik güvenliğine yönelik suçlarla etkili bir şekilde mücadele edilecektir.

Gıda ve Su Güvencesinin Sağlanması

Faaliyetler

- a. Herkes için gıda ve su arz güvencesi ile gıda güvenilirliği sağlanacaktır.
- b. Risk değerlendirmeleri de yapmak suretiyle güvenli gıda arzını temin etmek ve kamuoyunu hızlı ve doğru bir şekilde bilgilendirebilmek için tüketici örgütleri temsilcilerinin de bulunduğu bağımsız bir mekanizma oluşturulacaktır.

Toplum Sağlığının Korunması ve Sağlık Hizmetlerine Erişimin Kolaylaştırılması

Faaliyetler

- a. Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile diğer bağımlılık yapan maddelerle etkin mücadele amacıyla ÇEMATEM ve AMATEM'lerin sayı, kapasite ve etkinliği artırılacaktır.
- b. Uyuşturucu suçlarından mahkum olanlara yönelik rehabilitasyon çalışmaları, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılmak suretiyle yürütülecektir.
- c. Uyuşturucu kullanımından dolayı haklarında ilk kez denetimli serbestlik kararı verilenlerin tedavi ve rehabilitasyonlarının ara kontrollerle izleneceği, beş yıl süreli "bağımlılık takip modeli" oluşturulacaktır.
- d. Hasta karşılama ve yönlendirme hizmetlerinde çalışan görevlilere yönelik halkla ilişkiler eğitim desteği artırılacaktır.

Dijital Ortamda ve Yapay Zekâ Uygulamaları Karşısında İnsan Haklarının Korunması

Faaliyetler

a.

Başta gençler olmak üzere her yaşta kişilere yönelik hukuk ve sosyal medya okur-yazarlığı bilinci geliştirilecektir.

b.

Kişilik haklarının korunması için siber suçlar ve siber zorbalıkla mücadelenin etkinliği artırılacak, bu alanda uluslararası iş birliği imkânları geliştirilecektir.

c.

Bireylerin kişilik haklarının sosyal medya üzerinden ihlaline yönelik fiillerle ifade özgürlüğünü de koruyacak şekilde etkin mücadele edilecektir.

d.

Yapay zekâ alanına ilişkin mevzuat çerçevesi, uluslararası ilkeler de dikkate alınarak oluşturulacak ve etik ilkeler belirlenecek, bu alanda insan haklarının korunmasına ilişkin tedbirler alınacaktır.

e.

Avrupa Konseyi'nin ilke ve tavsiyelerine uygun biçimde ve hukuki güvencelerin korunması ilkesine aykırı olmayacak şekilde yargıda yapay zekâ uygulamaları kullanılacaktır.

9. AMAÇ:
İNSAN HAKLARI
KONUSUNDA
ÜST DÜZEY İDARİ
VE TOPLUMSAL
FARKINDALIK

Belge'nin dokuzuncu ve son amaç başlığının "İnsan Hakları Konusunda Üst Düzey İdari ve Toplumsal Farkındalık" olarak belirlenmesiyle, buraya kadar öngörülen tüm faaliyetlerin ancak üst düzey bir insan hakları farkındalığı sayesinde sürdürülebilir olacağı vurgulanmış bulunmaktadır. İnsan hakları alanında farkındalığın üst düzeyde tutulmasıyla, idarede ve toplumda hak ve özgürlüklere ilişkin duyarlılığın sadece kuvvetlenmesi değil, aynı zamanda kalıcı olması amaçlanmaktadır.

İnsan hakları alanında farkındalığın üst düzeyde tutulmasıyla, idarede ve toplumda hak ve özgürlüklere ilişkin duyarlılığın sadece kuvvetlenmesi değil, aynı zamanda kalıcı olması amaçlanmaktadır.

Özellikle sosyal, siyasal ve kültürel alanda insan odaklı ve insan haklarına duyarlı ilişkilerin geliştirilmesi ve bunun sonucu olarak da temel haklara ilişkin kamusal bir farkındalık oluşturulması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yargısal işlemlerde ve yürütme gücünün kullanımında insan haklarına dayalı devlet anlayışından uzaklaşılması, uygulama sorunlarının çözümü açısından kritik öneme sahiptir. Aynı şekilde, mevzuatın insan haklarına odaklı bir anlayışla

oluşturulması, yargısal ve idari faaliyetlerde hak ve özgürlüklerin genişletici yorumlarının esas alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin 2002'den beri içinde bulunduğu her alanda adalet ve kalkınma sürecinde, hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile kolluk görevlileri başta olmak üzere, kamu görevlilerinin insan hakları farkındalığını artırmaya yönelik meslek öncesi ve meslek içi eğitimlere ağırlık verilmiştir. Keza, uygulamadan kaynaklanan sorunları giderebilmek adına, yargı mercilerinin AYM ve AİHM içtihatları ile uyumlu karar vermeleri, terfi ve tayin süreçlerinde yargı mensupları açısından bir kriter olarak belirlenmiştir. Buna

yönelik olarak AİHM kararlarının yer aldığı veri tabanı HUDOC'un Türkçe arayüzü kullanıma açılarak ilgililerin erişimine sunulmuştur. Yargı mensuplarının başta AİHM olmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Ceza Mahkemesi, AGİT bünyesinde faaliyet gösteren Medya Özgürlüğü Temsilciliği gibi kurumları yerinde görmeleri ve bu kurumların uygulamaları konusunda doğrudan bilgi almaları ile uluslararası hukuk ve yargı organları hakkındaki farkındalıklarının artırılması sağlanmıştır.

Öte yandan, insan haklarına ilişkin toplum bilincinin yükseltilmesi de bu konunun bir diğer önemli boyutudur. Mevzuatla yazılı hale getirilen ilke ve kuralları uygulamaya geçirecek ve bunları yaşatacak olan toplumu oluşturan bireylerdir. İnsan hakları konusundaki toplumsal duyarlılık düzeyi, güçlü bir demokrasi için doğrudan belirleyici olmaktadır. Sosyal, siyasal ve kültürel alanda insan odaklı ve insan haklarına duyarlı yaklaşımların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Dolayısıyla, insan haklarının kamuoyu denetimi de ancak toplumsal duyarlılığın ve farkındalığın artırılması ile mümkün olacak, kanun önünde herkesin eşit olduğu bilincinden doğan denetim sorumluluğu da böylece geliştirilebilecektir. İnsan haklarına ilişkin taahhütlerin saydamlıkla denetime açık olması, toplumsal adalet duygusunu güçlendiren en kuvvetli adım olacaktır.

Eylem Planı her türlü ilerlemenin temelinde insan unsuru olduğu bilinciyle hazırlanmıştır. Bu nedenle Belge'de insan hakları farkındalığı soyut ve teorik bir yaklaşımla ele alınmamış, insan ilişkilerinin cari olduğu her ortamda bu hakların gözetilmesi ve aksine uygulamaların denetlenip bertaraf edilmesi hedeflenmiştir.

Bu anlayış doğrultusunda, insan haklarının normatif içeriğinin ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim müfredatında yer almasının gerekliliği tartışma götürmez bir ihtiyaçtır. Eğitim-öğretim süreçlerinin, tek boyutlu biçimde insan hakları bilgisinin aktarımı ile sınırlı kalması durumunda yeterli olmayacağı açıktır. İnsan haklarına ilişkin pratiğin tecrübe edilmesiyle ilgili faaliyetler bu nedenle ayrı bir anlam kazanmaktadır.

Şüphesiz insan hakları eğitiminin hukuk sistemimizdeki en somut çıktıkları üniversitelerdeki hukuk öğrenimi sonrası gözlenmektedir. Hukuk eğitiminin kalitesini artırmakla sistemin insan hakları vizyonu sağlam temellere bağlanmıştır. Bu nedenle Belge'de; hukuk

fakültelerinde öğrenim süresinin beş yıla çıkarılması, müfredatın hukuk metodolojisi, hukuki gerekçelendirme ve adalet psikolojisi gibi derslerle zenginleştirilmesi, hukuk fakültelerine giriş için öngörülen başarı sıralamasının yükseltilmesi, kontenjanların yeniden belirlenmesi gibi güçlü faaliyetler öngörülmüştür.

Yine, Adalet Bakanlığınca insan hakları araştırma bursuyla yurtdışında yüksek lisans ve doktora imkânlarının sağlanması ile hukuk araştırmaları enstitüsünün kurulması da bu alanda hayata geçecek önemli yenilikler olacaktır.

Ayrıca, bir bütün olarak yargı camiasına insan hakları hukuku alanındaki güncel gelişmelerin takibini mümkün kılacak bir teknik altyapının sunulması zorunluluk arz etmektedir. Akademisyenler, kamu yöneticileri ile sivil toplum kuruluşlarının da bu gelişmeleri takip edebilmesi adına uluslararası insan hakları kurumlarının karar ve raporlarına erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, başta AIHM ve BM İnsan Hakları Konseyi olmak üzere uluslararası insan hakları mekanizmaları ile işbirliğinin geliştirilmesi önemli bir faaliyet olacaktır.

Açıklanan nedenlerle Eylem Planı'nda "İnsan Hakları Konusunda Üst Düzey İdari ve Toplumsal Farkındalık" amacına matuf olarak şu hedef ve faaliyetler öngörülmüştür:

9. AMAÇ: İNSAN HAKLARI KONUSUNDA ÜST DÜZEY İDARİ VE TOPLUMSAL FARKINDALIK

Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Farkındalığının Artırılması

Faaliyetler

- a. İnsan hakları odaklı yönetim ve uygulama örnekleri teşvik edilecek, insan haklarına duyarlı çalışmalarıyla emsallerine göre daha gayretli olan kamu görevlilerinin ödüllendirilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
- b. Mülki idare amirleri ile üst kademe kamu yöneticilerinin insan hakları duyarlılığını artırmaya yönelik faaliyetler yapılacaktır.
- c. Kolluk görevlilerinin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarında temel insan hakları konularına geniş bir şekilde yer verilecektir.
- d. Kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme birimlerinde çalışanlar başta olmak üzere tüm kamu görevlilerine yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerde temel insan hakları konularına yer verilecektir.
- e. Toplumun insan haklarına duyarlılığını artırmak için din görevlilerine temel insan hakları eğitimi verilecektir.
- f. İnsan hakları kurumları ile il ve ilçe insan hakları kurullarının üye ve uzmanlarına, insan hakları alanındaki gelişmelere yönelik faaliyetler düzenlenecektir.
- g. Ceza infaz kurumu ve denetimli serbestlik müdürlüğü personeline Avrupa Konseyi ile Birleşmiş Milletler'in tavsiyelerini de içerecek şekilde insan hakları konusunda düzenli eğitim verilecektir.
- h. Kadın istihdamının artırılması ve kadınların çalışma hayatına adil şartlarda katılmaları için kamuda gerekli tedbirler alınacak, özel sektör kuruluşları teşvik edilecektir.
- i. Kamu görevlilerinin, her türlü kamu hizmetinin yararlanıcıları ve toplumla iletişiminin kişilik haklarına saygı çerçevesinde, daha da geliştirilmesi için eğitim ve farkındalık çalışmaları düzenlenecektir.

Hâkim, Savcı ve Avukatların İnsan Hakları Farkındalığının Artırılması

Faaliyetler

- a. Hâkim, savcı ve avukatlara yönelik meslek öncesi ve meslek içi eğitim faaliyetlerinde Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatlarını da içerecek şekilde düzenli olarak insan hakları eğitimi verilecektir.
- b. Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarına UYAP üzerinden erişim imkânı sağlanacak, bu kararlar başvuruya konu kararı veren ve kanun yolu incelemesini yapan hâkim ve savcılara bildirilecektir.
- c. Hâkim, savcı ve avukatların AİHM, Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası insan hakları mekanizmaları nezdinde staj ve çalışma ziyareti yapma imkânları geliştirilecektir.
- d. “Hukukçular İçin İnsan Hakları Eğitimi Programı” (HELP) eğitim modülleri Türkçe’ye tercüme edilerek yaygınlaştırılacak ve tüm hukukçuların bu eğitimlerden yararlanmaları teşvik edilecektir.
- e. Hâkim ve savcılar ile kamu görevlileri için sosyal medya etik ilkeleri, “tarafsızlık” anlayışı esas alınarak belirlenecektir.
- f. Hukuki dinlenilme hakkının eksiksiz biçimde sağlanması ve yargılama süreçlerinde vatandaşlarla saygılı ve nezaketli bir iletişim sürdürülmesi amacıyla yargı mensuplarına yönelik düzenli eğitim faaliyetleri yapılacaktır.
- g. Hâkim ve savcı adayları ile avukat stajyerlerine Anayasa Mahkemesi’nde staj imkânı sağlanacaktır.

Kamuoyunun İnsan Hakları Farkındalığının Artırılması

Faaliyetler

- a. Her yıl "Türkiye İnsan Hakları Raporu" hazırlanacak ve kamuoyu ile paylaşılacaktır.
- b. BM İş Hayatı ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri dikkate alınarak iş ve çalışma hayatına ilişkin ulusal rehber ilkeler hazırlanacak ve farkındalık artırıcı faaliyetler düzenlenecektir.
- c. Adliye basın sözcüleri, sözlü ve yazılı açıklamalar ile yargısal süreçler hakkında kamuoyunu hızlı ve doğru bir şekilde bilgilendirecektir.
- d. Yargının milletimize taahhüdü olan Türk Yargı Etiği Bildirgesi'nin uygulanırlığı ile adliyelerde bilinirliği ve görünürlüğü artırılacaktır.
- e. Kamuoyunda insan haklarına ilişkin algı, ihtiyaç ve talep ile uygulamanın etkilerini ölçmek amacıyla alan araştırmaları yapılacaktır.
- f. İnsan hakları ve adalet alanında sürdürülebilir bir iletişim stratejisi geliştirilecektir. Bu bağlamda "insan hakları ve adalet" temalı sinema, tiyatro ve televizyon yapımları ile kısa film yarışmaları teşvik edilecek ve bu alanlarda kitle iletişim araçlarıyla eğitici ve öğretici nitelikte yayınlar yapılacaktır.
- g. İnsan hakları alanında rol modeller ve başarı örnekleri uygun iletişim araçlarıyla kamuoyuna duyurulacak ve böylelikle iyi uygulamaların teşvik edilmesi sağlanacaktır.

İnsan Hakları Eğitiminin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması

Faaliyetler

- a. İnsan hakları bilincinin küçük yaşlardan itibaren yerleşmesi amacıyla ilk ve ortaöğretimde insan hakları konulu ders programları geliştirilecektir.
- b. İlköğretim ve ortaöğretimde insan hakları ve adalet konulu dersleri veren öğretmenlere yönelik sertifika programları düzenlenecek, bu derslerin işlenmesi sırasında hukuk fakültesi mezunlarından da yararlanılacaktır.
- c. İnsan hakları dersi, hukuk fakültelerinde zorunlu hale gelecek, ilgili diğer fakültelerin ders kataloglarında da yer alacaktır.
- d. İnsan hakları alanında lisansüstü programlar ile akademik araştırmalar teşvik edilecek, süreli ve süresiz yayınlar hazırlanacaktır.
- e. Üniversitelerde insan hakları anabilim dalı ile insan hakları araştırma merkezleri yaygınlaştırılacaktır.
- f. Kamu Personeli Seçme Sınavı, Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, Hâkim ve Savcı Adaylığı Sınavı gibi sınavlarda, adayların insan hakları hukuku alanındaki bilgileri de ölçülecektir.
- g. Adalet Bakanlığı tarafından "İnsan Hakları Eğitimi" konulu sertifika programları düzenlenecek, insan haklarına yönelik proje ve çalışmalarda bu sertifika sahiplerinin uzmanlıklarından faydalanılacaktır.

Hukuk Eğitiminin Kalitesinin Artırılması

Faaliyetler

- a. Hukuk fakültelerinde öğrenim süresi beş yıla çıkartılacak; hukuk metodolojisi, hukuki gerekçelendirme ve karar yazımı ile adalet psikolojisi gibi derslerle programlar zenginleştirilecek ve eğitimin uygulamayla bağlantısı güçlendirilecektir.
- b. Hukuk fakültelerine girişte uygulanan 125 bin başarı sıralaması şartı önümüzdeki yıl 100 bine yükseltilecek, süreç içerisinde bu başarı sıralaması şartı kalite odaklı daha da iyileştirilecektir.
- c. Hukuk fakültelerinin kontenjanları daha nitelikli eğitim verilmesini sağlayacak düzeyde tutulacaktır.
- d. Hukuk fakültelerine öğrenci alınabilmesi için gerekli öğretim üyesi ve anabilim dalı sayısına ilişkin standartlar yükseltilecektir.
- e. Hukuk fakültesi dekanları sadece hukuk fakültesi mezunu akademisyenler arasından belirlenecektir.
- f. Adalet meslek yüksekokullarının sadece örgün eğitim vermesi sağlanacaktır.
- g. Yargı kurumları ile hukuk fakülteleri arasında yaygın işbirliği mekanizmaları geliştirilecek ve "hukuk kliniği" uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
- h. Adalet Bakanlığı ile hukuk fakülteleri arasında hukuk eğitiminin geliştirilmesi ve mesleki kalitenin artırılmasına yönelik işbirliği güçlendirilecektir.

Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmaları ile İşbirliğinin Geliştirilmesi

Faaliyetler

- a. İnsan haklarına ilişkin taraf olmadığımız uluslararası sözleşmeler ve ek protokollerin imza ve onay süreçleri gözden geçirilecektir.
- b. Başta AİHM ve BM İnsan Hakları Konseyi olmak üzere uluslararası insan hakları mekanizmaları ile işbirliği geliştirilecektir.
- c. İnsan hakları hukukuyla ilgili uluslararası gelişmeleri takip etmek ve hukuki olgulara ilişkin toplumsal talep ve ihtiyaçları dikkate alarak yeni politika önerileri geliştirmek üzere "Hukuk Araştırmaları Enstitüsü" kurulacaktır.
- d. Hâkim, savcı, avukat, kamu görevlileri ve akademisyenler ile lisans veya lisansüstü eğitim alanların başta insan hakları olmak üzere farklı hukuk disiplinlerinde yurtdışında eğitim görmeleri için "İnsan Hakları Araştırma Bursu" sağlanacaktır.
- e. Uluslararası insan hakları kurumlarında görev alabilecek nitelikte, yetişmiş uzman sayısı artırılabilecektir.
- f. AİHM kararları ile insan haklarına ilişkin uluslararası rapor, rehber ve benzeri belgeler, tercüme edilerek ilgili kurumlarla paylaşılacaktır.

**YENİ VE
SİVİL BİR
ANAYASA**

İnsan Hakları Eylem Planı ile ortaya konulan temel yaklaşım, insan haklarını korumayı ve geliştirmeyi devletin asli görevi olarak kabul etmesidir. Bunun için bir yandan son 18 yılda kaydedilen önemli gelişmelerin muhafazası, diğer yandan uygulamada görülen bazı sorunların çözülmesi ve mevzuatın geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Hak ve özgürlükler alanında bugüne kadar kaydedilen gelişmeler ile önümüzdeki süreçte yapılacak çalışmaların kalıcı hale gelmesi ise insan haklarına duyarlı yaklaşımın kamu yönetimine ve topluma temel davranış biçimi olarak yerleşmesi ile mümkün olacaktır. Bu ön kabul ile Eylem Planı'nda önemli mevzuat değişiklikleri işaret edilmiştir. Bu önerilerde, eksen ve çerçeve belirlenmiş olup, şeffaf ve katılımcı bir anlayışla ilerleyecek hazırlık sürecinden sonra yapılacak değişikliklerin eksiksiz ve amaca uygun olacağı muhakkaktır.

Devleti yaşatmayı ancak insanı yaşatmakla mümkün gören bir yaklaşımla, insan hak ve özgürlüklerini teminat altına almayı görev olarak bilen yeni bir anayasa yapılması tarihi bir sorumluluk olarak görülmelidir.

Şüphesiz, mevzuat ve uygulamaya hukuk devleti ilkesinin eksiksiz bir biçimde yerleşmesi öncelikle ve esas itibarıyla anayasal bir konudur. Hak ve özgürlükleri koruyup geliştirecek siyasal ve toplumsal iradenin en güçlü ve korunaklı zemini de anayasadır. Bu bakımdan anayasalar, vatandaşla devlet arasındaki ilişkileri belirleyen ve temel hak kategorilerini düzenleyen, "toplumsal sözleşme" niteliğindeki belgelerdir.

1982 Anayasası'nda, bugüne kadar çeşitli tarihlerde (1987, 1993, 1995, 1999, 2001, 2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2010 ve 2017) yapılan değişiklikler demokratikleşme ve istikrarlı yönetimi gerçekleştirme amacına yöneliktir. Millettin doğrudan veya dolaylı iradesiyle gerçekleşen bu değişikliklere rağmen, hazırlık sürecindeki dinamiklerden doğan ruhun tortuları halen hissedilmektedir. Bu tortulardan arınmaya yönelik her değişiklik,

daha güçlü demokrasi yolunda atılmış birer adım olsa da, özgürlükler konusunda anayasanın geneline hâkim olan mütereddit ve istisnası bol üslubu halen giderebilmiş değildir. 1982 Anayasası ne kadar değiştirilirse değiştirilsin, ismi 1982 Anayasası olarak kalacak, daima 12 Eylül'ü ve darbeyi anımsatacaktır.

Bu bakımdan, temel felsefesi bireyin özgürlüğü ve korunması olan, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendirmeye yönelik kurumsal güvenceleri içeren yeni bir anayasa yapılması, Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün kökleşmesi bakımından vazgeçilmez öneme sahiptir.

Bilindiği üzere, yeni anayasa ihtiyacının karşılanmasına yönelik çalışmalar 2000'li yıllardan itibaren demokrasinin vesayet zincirlerinden aşama aşama arındırılmasıyla sürekli olarak gündemde olmuştur. Bu kapsamda hazırlanan öneriler kamuoyu ile de paylaşılmış, milletle beraber milli iradenin öncülüğünde yeni bir anayasa hedefi şeffaflıkla ve katılımcı bir anlayışla hep diri tutulmuştur.

Doğrudan milletin hazırlayacağı ve ruhunda milli iradenin olacağı bir toplumsal sözleşme metni, ülkemizin Cumhuriyet'in 100.yılıni karşılamaya hazırlandığı önümüzdeki dönemde çok daha anlamlı olacaktır. Zira son sivil anayasasını 1924'te yapmış olan milli irade, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına daha güçlü ve tamamen kendisine ait bir anayasayla girmeyi hak etmektedir. Yeni ve sivil bir anayasa, hürriyetperver milletimizin güçlü ve güven dolu bir gelecek inşa etme arzusuna karşılık gelmektedir.

Türkiye'nin askeri müdahalelerle kesintiye uğratılmış demokrasi tarihi, milletimizin evrensel değerlere dayalı sivil ve demokratik bir anayasaya sahip olmasına imkân vermemiştir.

2000'li yılların başından itibaren önce vesayetçilerin prangalarından arınma mücadelesi veren, sonraki süreçte terör örgütlerinin millet iradesini kısıtirma girişimlerine ve 15 Temmuz darbe ve işgal kalkışmasına maruz kalan demokrasimiz, milletin azim ve kararlılığı ile bütünleşen siyaset anlayışı sayesinde bugünlere ulaşmış bulunmaktadır. Türkiye bu zorlu süreci 1982 Anayasası ile yürütmüştür. Ancak, geleceği kucaklayacak, yarınlara miras bırakılacak ve milli iradeyi tam anlamıyla yansıtabilecek bir anayasal anlayışın, mevcut anayasa ile temsil edilebildiğini ifade etmek güç görünmektedir. Yeni, sivil ve özgürlükçü bir anayasa ihtiyacı her geçen gün daha da hissedilmektedir.

Şu halde, devleti yaşatmayı ancak insanı yaşatmakla mümkün gören bir yaklaşımla, insan hak ve özgürlüklerini teminat altına almayı görev olarak bilen yeni bir anayasa yapılması tarihi bir sorumluluk olarak görülmelidir. Yeni Anayasa, bireyin maddi ve manevi varlığı ile onur ve haysiyetini her durumda korumayı esas almalı ve devletin insan için var olduğunu istisnasız bir şekilde hissettirmelidir. Bu yöndeki çalışma aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin amacına uygun düşecek ve sistemin işleyişini daha da güçlendirecektir.

Belge'nin, insan haklarına dayalı bir devlet anlayışını öngören, yeni ve özgürlükçü bir anayasanın hazırlanması için bir başlangıç noktası olarak görülmesi halinde, bu Belge en önemli işlevlerinden birini yerine getirmiş olacaktır.

Sonuç itibarıyla, İnsan Hakları Eylem Planı, reform sürecinde ne ilk ne de son adımdır. Reform ajandasında yeni bir sayfa daha açacak Belge, ülkemizin ileri demokrasi yürüyüşüne ve yeni anayasa çalışmalarına güçlü bir katkı sunacak, merkezine insan haklarını alan temel politika belgesi olacaktır. Belge'nin hedefi, her bir vatandaşımızın hak ve özgürlükler konusunda maddi ve manevi varlığını tam olarak güvende hissetmesi; amacı ise, sistemin hak ve özgürlük temeline oturtulmasıdır. Belge, devletin milletimize "Özgür Birey, Güçlü Toplum" taahhüdüdür. Bu taahhüdün yerine getirilmesi için bütün kurumlarımıza düşen görev ve sorumlulukların takip, takdir ve değerlendirmesi millete aittir.

IV. BÜTÇE

Eylem Planı'nda belirlenen amaçlara bağlı hedef ve faaliyetlere ilişkin bütçenin, ilgili ve sorumlu kurumların yıllık bütçelerinde gösterilmesi öngörülmüştür. Eylem Planı sonrasında hazırlanacak olan 'Uygulama Raporunda' her bir amaç için ilgili bakanlık veya kurum tarafından kullanılan toplam bütçenin bildirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda sorumlu kurumların, yıllık bütçelerinde öngörülen hedef ve faaliyetler için ayrılan ödenęi söz konusu hedef ve faaliyetlerin gerçekleşmesi amacıyla kullanmaları öngörülmüştür.

V. İZLEME, RAPORLAMA VE DEĞERLENDİRME

Eylem Planı'nın uygulanma süreci iki yıl olarak öngörülmüş, amaç, hedef ve faaliyetler somut biçimde kaleme alınmıştır.

Belge'nin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek tereddütlerin engellenmesi ve kamuoyu denetiminin daha etkin sağlanması hedeflenmiştir.

Belge'nin uygulanmasında ortaya çıkacak sorunların giderilmesi ve izlemenin şeffaf bir anlayışla yürütülebilmesi amaçlanmaktadır. İzlemede bütün kurum ve kuruluşların çalışmalarının etkin biçimde takip edilebildiği bir organizasyon yapısı öngörülmüştür. Bu doğrultuda,

- Eylem Planı'nın izleme ve değerlendirmesi, Cumhurbaşkanlığı koordinesinde, sorumlu bakanlıkların ve ilgili kurulların temsilcilerinden oluşan "İzleme ve Değerlendirme Kurulu" tarafından takip edilecektir.
- Kurul'un sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yerine getirilecektir.

- Eylem Planı'nda öngörülen faaliyetlerden sorumlu olan bakanlık ve kurumlar, dört aylık dönemlerde uygulamaya ilişkin raporlarını hazırlayarak Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı'na göndereceklerdir.
- Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, Eylem Planı'nın "Yıllık Uygulama Raporu"nu hazırlayacak ve bu rapor "İzleme ve Değerlendirme Kurulu"nun onayına sunulacaktır.
- Yıllık Uygulama Raporu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından değerlendirilecek ve sonuçlar Cumhurbaşkanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacaktır.
- Yıllık Uygulama Raporu, Cumhurbaşkanlığı tarafından kamuoyuna açıklanacaktır.

VI. PAYDAŞ KATILIMI VE HAZIRLIK İNDEKSİ

A. ANALİZLER

1. İrtibat Noktaları ve Çalışma Gruplarının kurulması
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nın analiz edilmesi
3. Anayasa Mahkemesi kararlarının incelenmesi
4. AİHM'in Ülkemiz ve diğer ülkelerle ilgili kararlarının incelenmesi
5. Yüksek yargı kararlarının incelenmesi
6. Avrupa Konseyi'nin Ülkemiz ile ilgili tavsiye kararları ile raporlarının incelenmesi
7. Avrupa Birliği'nin Ülkemiz ile ilgili raporlarının incelenmesi
8. Birleşmiş Milletler ilgili komitelerinin raporları ve tavsiyelerinin incelenmesi
9. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın ilgili müktesebatının incelenmesi
10. Tüm bakanlıklar ve kamu kurumlarının yazılı görüşlerin alınması
11. Avrupa Konseyi'nin yazılı görüşlerinin alınması
12. Avrupa Birliği'nin yazılı görüşlerinin alınması
13. Diğer ülke uygulamalarının incelenmesi

B. ÇALIŞTAYLAR

1. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile Yargı Çalıştayı
2. Sivil Toplum Kuruluşları Çalıştayı
3. Akademi Çalıştayı
4. İş ve Çalışma Dünyası Çalıştayı
5. Çalışma grupları toplantıları

C. TOPLANTILAR

1. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu ile toplantı [22 Ekim 2019]
2. İnsan Hakları Eylem Planının Uygulanmasını ve Raporlanmasını Desteklenmesi Projesi Açılış Töreni [9 Aralık 2019]
3. Avrupa Konseyi ile toplantı ve görüşlerinin alınması [17 Aralık 2019]
4. AB Parlamentosu Türkiye Raportörü Nacho Sanchez AMOR ile toplantı [17 Aralık 2019]
5. Avrupa Birliği Komisyonu ile toplantı ve görüşlerinin alınması [18 Aralık 2019]
6. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu ile toplantı [20 Aralık 2019]
7. Yeni İnsan Hakları Eylem Planı Geniş Katılımlı Çalıştayı [25 Aralık 2019]
8. İlgili bakanlıklar ve kamu kurumları ile toplantılar [8 Ocak 2020-14 Şubat 2020]
9. Sivil toplum kuruluşları ile toplantı [10 Şubat 2020]
10. Gazeteci, akademisyen ve aydınlar ile toplantılar [13 Şubat 2020-22 Şubat 2020]
11. Çalışma gruplarıyla eylem planı çalışma belgesi taslak belge oluşturulması [1 Mart 2020- 31 Haziran 2020]

12. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu ile Değerlendirme [19 Ağustos 2020]
13. Diğer kurumların görüşlerinin yazılı olarak alınması [15-16 Eylül 2020]
14. Kamu Denetçiliği Kurumu ile istişare toplantısı [18 Eylül 2020]
15. Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu ile Değerlendirme [25 Kasım 2020]
16. İş dünyası temsilcileri ile (TÜSİAD, MÜSİAD ve TOBB) toplantılar [27-28 Kasım 2020- 4 Aralık 2020]
17. Gayrimüslim cemaat temsilcileri ile toplantı [29 Kasım 2020]
18. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu ve Adalet Komisyonu ile Toplantı [3 Aralık 2020]
19. Türkiye Barolar Birliği ile istişare toplantısı [8 Aralık 2020]
20. Vakıflar Genel Müdürlüğü ile toplantı [11 Aralık 2020]
21. İlgili bakanlık ve kurumlar ile Eylem Planı Çalışma Belgesi'nin son hali verilmesi için toplantılar [4 Aralık 2020-20 Aralık 2020]
22. Yargıtay Başkanlığı ile toplantı [30 Aralık 2020]
23. Danıştay Başkanlığı ile toplantı [15 Ocak 2021]
24. Cumhurbaşkanlığı Makamına sunum [20 Ocak 2021]

Özgür Birey,
Güçlü Toplum;
Daha Demokratik
Bir TÜRKİYE

www.adalet.gov.tr

[f](#) [t](#) [@](#) [v](#) /adaletbakanlik